REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA ŠOLSTVO IN ŠPORT
unisVET
uvajanje novih izobraževalnih programov na področju storitev
Naložba v vašo prihodnost
OPERACIJO DELNO FINANCIRA EVROPSKA UNIJA
Evropski socialni sklad

Tanja Batistič
Tanja Mervič

Gospodarske dejavnosti 1

Program: **EKONOMSKI TEHNIK**
Modul: SODOBNO GOSPODARSTVO
Vsebinski sklop: GOSPODARSKE DEJAVNOSTI

Ljubljana, marec 2009

Srednje strokovno izobraževanje

Program: **Ekonomski tehnik**
Modul: **Sodobno gospodarstvo**
Vsebinski sklop: **Gospodarske dejavnosti**

Naslov učnega gradiva
Gospodarske dejavnosti 1

Ključne besede: **ekonomski problem, faze gospodarskega procesa, gospodarstvo,podjetje**

Seznam kompetenc, ki jih zajema učno gradivo:
GD1: **Razumevanje vpliva tehnološkega napredka na sektorsko preobrazbo gospodarstva.**
GD2: **Razlikovanje gospodarskih dejavnosti in poznavanje njihovih značilnosti.**

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

33(075.8)(0.034.2)

BATISTIČ, Tanja
Gospodarske dejavnosti 1 [Elektronski vir] / Tanja Batistič, Tanja Mervič. - El. knjiga. - Ljubljana : GZS, Center za poslovno usposabljanje, 2009. - (Srednje strokovno izobraževanje. Program Ekonomski tehnik. Modul Sodobno gospodarstvo. Vsebinski sklop Gospodarske dejavnosti)

Način dostopa (URL): http://www.unisvet.si/index/index/activityId/44. - Projekt UNISVET

ISBN 978-961-6413-19-0

1. Mervič, Tanja
250835712

Avtorici: **Tanja Batistič, Tanja Mervič**
Recenzentka: **Janja Jerončič**
Lektorica: **Majda Arčon**
Oblikoval: **Saša Batistič**

Založnik: **GZS Ljubljana, Center za poslovno usposabljanje za projekt unisVET**

Kraj in datum: **Ljubljana, marec 2009**

To delo je ponujeno pod licenco Creative Commons:
Priznanje avtorstva – Nekomercialno - Deljenje pod enakimi pogoji.

Učno gradivo je nastalo v okviru projekta unisVET Uvajanje novih izobraževalnih programov v srednjem poklicnem in strokovnem izobraževanju s področja storitev za obdobje 2008-2012, ki ga sofinancirata Evropska unija preko Evropskega socialnega sklada in Ministrstvo Republike Slovenije za šolstvo in šport. Operacija se izvaja v okviru operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007 – 2013, razvojne prioritete: Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja, prednostna usmeritev Izboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja.

Vsebina gradiva v nobenem primeru ne odraža mnenja Evropske unije. Odgovornost za vsebino nosi avtor.

Oznaka modula M4

Ime modula: Sodobno gospodarstvo 340 ur 21 kreditnih točk

Razdeljen na štiri vsebinske sklope:

1. vsebinski sklop: Razvoj in delovanje gospodarstva (RDG)
2. **vsebinski sklop: Gospodarske dejavnosti (GD)**
3. vsebinski sklop: Temelji pravne kulture (PRAK)
4. vsebinski sklop: Pravnoorganizacijski vidik podjetja (POVP)

Gospodarsko dejavnost se na šoli izvaja (dopišite)

Dopišite Vsebinska področja, ki se ocenjujejo po posameznih letnikih:

Poklicne kompetence vsebinskega sklopa:

- GD1 Razumevanje vpliva tehnološkega napredka na sektorsko preobrazbo gospodarstva
- GD2 razlikovanje gospodarskih dejavnosti in poznavanje njihovih značilnosti

Kriterij za pisna preverjanja, pisne naloge in ostali načini ocenjevanja:

OCENA	DOSEŽENI PROCENTI
nms	pod 50%
zadostno (2)	od 50% do 62%
dobro (3)	od 63% do 77%
prav dobro (4)	od 78% do 89%
odlično (5)	od 90% do 100%

Učni pripomočki: Mapa za vstavljanje delovnih listov

Predstavite se sošolcu. Napišite bistvene lastnosti sošolca, ki se vam je predstavil.

Kazalo

1 Gospodarske dejavnosti – splošno 1
1.1 Potrebe in dobrine 2
1.2 Faze gospodarskega procesa 9
Proizvodnja 10
Proizvodni dejavniki 13
Tipi proizvodnje 14
Razdelitev 16
Menjava 17
Potrošnja 19
1.3 Udeleženci v gospodarskem procesu 21
Podjetje 22
PODJETJA DELIMO PO RAZLIČNIH KRITERIJIH 25
PODJETJE IN POSLOVNE FUNKCIJE 38
PREMOŽENJE PODJETJA IN NJEGOVI VIRI 39
USPEŠNOST PODJETJA 43
DELITEV DELA 44
Literatura in viri 49

Med reševanjem boste naleteli na naslednje simbole:

	Razmislite in rešite
	Rešite
	Rešite doma
	Poslušajte razlago in dopolnite
	Naloga se nadaljuje na naslednji strani
	Važno, zato si zapomnite
	Dopolnite miselni vzorec
	Rešite s sošolcem oz. medpredmetna povezava

Uvod

Vse, kar nas obdaja, celoten način življenja je tako ali drugače povezan z gospodarstvom. Se kdaj vprašate, od kod prihajajo vaši novi telovadni copati, pohištvo, na katerem sedite, hrana, ki ste jo pojedli za malico? Vsak od omenjenih izdelkov je delček gospodarskega procesa, ki deluje po določenih vzvodih, kot bi skrivnostni možak vlekel niti, da se igra nemoteno odvija. Če pa se niti zapletejo, torej, če se pretrga gospodarski krog, pride do kriz. Nekaj teh skrivnostnih vzvodov boste spoznali tudi v tem delovnem zvezku. Zato le pogumno, odpravimo se skupaj na raziskovanje!

1. DEL

1 Gospodarske dejavnosti – splošno

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA ŠOLSTVO IN ŠPORT

unisVET
uvajanje novih izobraževalnih programov na področju storitev

1.1 Potrebe in dobrine

Ljudje imamo nešteto najrazličnejših **potreb**. Usmerjeni smo v to, da ko zadovoljimo osnovne potrebe, kot so hrana, pijača i.p.d., preusmerimo naše želje k vedno višjim potrebam. To so potrebe po materialnih dobrinah (novi čevlji, motor ipd.), ali po nematerialnih (ljubezen, sprejetost, ugled, varnost). Potrebe pa so lahko tudi umetno vzbujene (TV prodaja ipd.).

Telovadni copati, pohištvo, malica predstavljajo materialne **dobrine,** s katerimi zadovoljujemo potrebe. Ker tovrstne dobrine izdelujemo, jih je sicer veliko, vendar vseeno omejeno. Poznamo pa tudi naravne dobrine, ki jih je načeloma neskončno (voda, zrak). V zadnjih letih človek slabo gospodari z njimi, zato nekatere naravne dobrine (predvsem voda) niso več povsod po svetu na voljo v neomejenih količinah.

Učna situacija:

Po končanem pouku imam naslednje potrebe:

-
-
-
-

Da zadovoljim potrebe, potrebujem naslednje dobrine:

-
-
-
-

Opredelitev oz. definicija potrebe:
Potreba je občutek pomanjkanja ali nezadovoljstvo, ki sproži željo po stvareh, s katerimi lahko zadovoljimo potrebo.

Opredelitev oz. definicija dobrine:
Dobrina je vsako sredstvo, s katerim lahko zadovoljimo potrebo.

Potrebe zadovoljujemo z dobrinami. Dobrin pa ni v neomejenih količinah. Potrebno jih je pridobiti s človeškim delom ter s pomočjo _____ in strojev, in sicer tako, da lahko zadovoljijo _____.

Dobrine delimo po različnih kriterijih:

1._____

- materialne ali stvarne dobrine, ki so preprosto merljive (po kosih, teži, velikosti ...);
- nematerialne dobrine ali storitve (zdravstvene storitve ...).

2._____

- potrošne dobrine – končne dobrine, ki se porabijo za zadovoljitev potreb;
- proizvodne dobrine, ki se uporabljajo za opravljanje gospodarske dejavnosti. To so:
    1. reprodukcijski material, ki se porabi (material in sestavni deli);
    2. investicijske dobrine, trajne dobrine za proizvodnjo drugih potrošnih dobrin in investicijskih dobrin.

3._____

- naravne, proste dobrine, ki so na razpolago v naravi in niso omejene;
- gospodarske dobrine, ki se pridobivajo v gospodarstvu in so praviloma omejene.

4._____

- nujne (temeljne) dobrine zadovoljijo človekove potrebe, ki so zanj življenjskega pomena, to je **primarne potrebe,**
- luksuzne dobrine zadovoljijo manj nujne potrebe, to je **sekundarne potrebe.**

Razdelitev dobrin na temeljne in luksuzne je odvisna od dosežene ravni razvitosti posamezne družbe.

Potrebe lahko razdelimo po več kriterijih, in sicer:

1._____

- nematerialne (neekonomske) potrebe: potreba po varnosti, po bližini neke druge osebe, po uveljavitvi v družbi ... te so za gospodarstvo nezanimive;
- ekonomske potrebe: potrebe po hrani, obleki, prevozu …, lahko jih zadovoljimo z gospodarsko dejavnostjo.

2._____

- osebne, individualne potrebe, ki jih čuti posameznik in jih tudi sam zadovolji (npr. potreba po hrani, pijači, obleki …)
- družbene potrebe, ki jih delimo na:
    1. skupne potrebe, ki jih čuti večja skupina ljudi (npr. potreba po prevozu,

telefonu, zdravstvu, šolstv …);
2. splošne potrebe, ki so povezane z delovanjem celotne družbe (npr. državna uprava, sodstvo, policija, vojska …).

3._____

- osnovne ali primarne potrebe, ki so življenjskega pomena, saj nam omogočajo preživeti - gre za vitalne, eksistenčne potrebe (npr. potreba po hrani, pijači, zraku, svetlobi …), zadovoljimo jih z vitalnimi, eksistenčnimi dobrinami;
- višje ali sekundarne potrebe (npr. avto, mobitel, televizija …), ki se pojavijo, ko zadovoljimo osnovne. Izhajajo iz naše osebnosti, iz potreb po druženju, socializaciji …V primerjavi s temeljnimi potrebami so manj nujne, vendar jih skušamo uresničiti, takoj ko zadovoljimo osnovne potrebe.

Vaja 1: Dobrina

Opredelite dobrino.

Katere dobrine so omejene in kaj jih omejuje?

Določite delitev dobrim glede na kriterij in napišite delite dobrin.

Kriterij delitve	**Delitev dobrin po kriteriju**

Dopolnite besedilo.

Primarne potrebe zadovoljimo z _____ dobrinami
Sekundarne potrebe zadovoljimo z _____ dobrinami.

Vaja 2: Posamezno vrsto dobrine ilustrirajte s konkretnim primerom!

Vrsta dobrine	Ilustriran primer dobrine
Stvarne dobrine	
Nematerialne dobrine	
Potrošne dobrine	
Reprodukcijski material	
Investicijska dobrina	
Naravna dobrina	
Proizvedena dobrina	
Eksistenčna dobrina	
Luksuzna dobrina	

Vaja 3: Dopolnite diagram z ustreznimi nazivi za vrsto dobrin glede na namembnost.

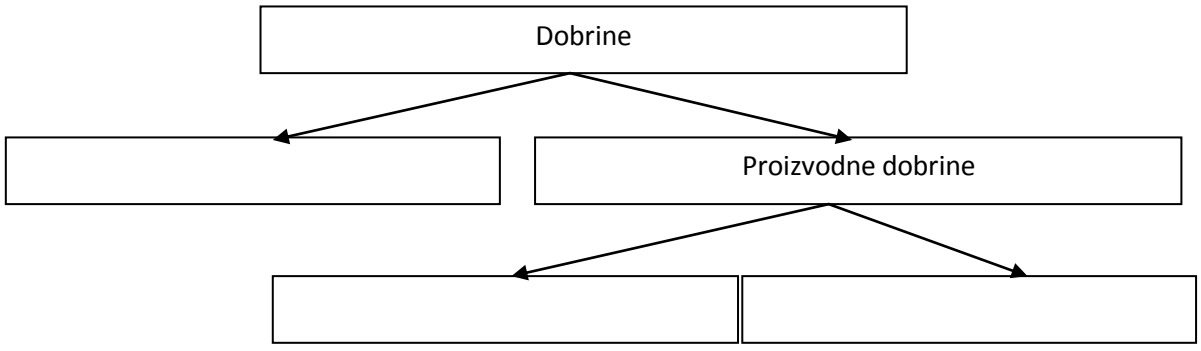

Vaja 4: S kljukico v ustreznem stolpcu označite, kam bi prišteli dobrine v levih stolpcih.

Dobrine	Proste	Gospodarske
parkirni prostor sredi mesta		
zrak		
sendvič		
flomaster		
pitna voda		
tekoča voda		
ananasov sok		
briketi iz rjavega premoga		

Dobrine	Potrošne dobrine	Reprodukcijski mat.	Investicijske dobrine
sladkor			
stružnica			
lak za avtomobile			
smučarski kombinezon			
lepilo			
osebni računalnik			
šivalni stroj			
hot dog			
pisarniška stavba			

Vaja 5: Poišči ustrezne dvojice.

Zap. št.	1. del	par	Zap.št.	2. del
A	osnovne potrebe		1	sredstvo, ki zadovoljuje kakšno potrebo
B	potreba		2	dobrine, ki so namenjene neposrednemu zadovoljevanju potreb v gospodinjstvih
C	proste dobrine		3	dobrine, namenjene uporabi v nadaljnji proizvodnji
Č	dobrina		4	potrebe, povezane s preživetjem
D	potrošne dobrine		6	dobrine, katerih razpoložljivi obseg presega potrebe po njih
E	proizvodne dobrine		7	občutek pomanjkanja nečesa, nezadovoljstvo

Vaja 6: Obkrožite pravilen odgovor.

1. Med neekonomske ali proste dobrine sodi
   - A sončna toplota.
   - B pitna voda iz vodnega omrežja.
   - C rečni gramoz.
   - D odpadni papir.
   - E solata iz domačega vrta.

2. Ekonomske dobrine so tiste dobrine,
   - A ki so dane v naravi in jih ni treba proizvesti.
   - B ki so za človeka koristne.
   - C ki so na razpolago v manjših količinah.
   - D ki imajo zelo visoko ceno.
   - E katerih razpoložljivi obseg je manjši od potreb po njih.

3. Med osebne ali individualne potrebe štejemo
   - A potrebe po dobri cestni povezavi na slovenskem "cestnem križu".
   - B potrebe po uspešnem nastopu naših tekmovalcev na olimpijadi.
   - C potrebe po učinkovitem patruljnem čolnu v Koprskem zalivu.
   - D potrebe po življenjskih potrebščinah.
   - E potrebe po dobro organiziranem otroškem varstvu.

4. K najbolj nujnim potrebam štejemo
   - A potrebe po luksuznem stanovanju.
   - B potrebe po intenzivni zabavi.
   - C potrebe po ustvarjalni dejavnosti.
   - D potrebe po druženju z drugimi.
   - E potrebe po sredstvih za eksistenco.

5. Na katere vrste delimo potrebe glede na možnost njihove zadovoljitve z gospodarsko dejavnostjo?
   - A Osebne, skupne, splošne.
   - B Ekonomske in neekonomske.
   - C Primarne in sekundarne.
   - D Eksistenčne, luksuzne.
   - E Materialne, nematerialne.

6. Na katere vrste delimo potrebe glede na njihovo razsežnost in organizacijo zadovoljevanja?
   - A Osebne, skupne, splošne.
   - B Ekonomske in neekonomske.
   - C Primarne in sekundarne.
   - D Eksistenčne, luksuzne.
   - E Materialne, nematerialne.

7. Na katere vrste delimo potrebe glede na nujnost njihovega zadovoljevanja?
   - A Osebne, skupne, splošne.
   - B Ekonomske in neekonomske.
   - C Primarne in sekundarne.
   - D Eksistenčne, luksuzne.
   - E Materialne, nematerialne.

8. Izberite skupini potreb, kjer je kriterij razdelitve oblika dobrine.
   - A Osebne, skupne, splošne potrebe.
   - B Ekonomske in neekonomske potrebe.
   - C Primarne in sekundarne potrebe.
   - D Eksistenčne, luksuzne potrebe.
   - E Potrebe po stvarnih dobrinah in storitvah.

Vaja 7: Dopolnite diagram z ustreznimi nazivi za vrsto dobrin glede na razsežnost.

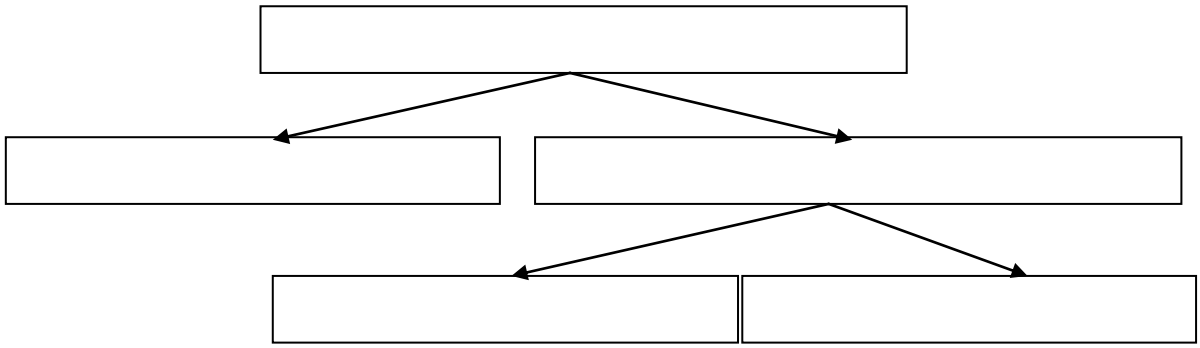

Vaja 8: Razvrstite naslednje potrebe glede na njihovo razsežnost in organizacijo zadovoljevanja.

		Družbene potrebe			
Osebne potrebe		Skupne potrebe		Splošne potrebe	
1	Potreba po hrani	1	Potreba po hrani	1	Potreba po hrani
2	Potrebe po železniškem prometu	2	Potrebe po železniškem prometu	2	Potrebe po železniškem prometu
3	Potreba po sodstvu	3	Potreba po sodstvu	3	Potreba po sodstvu
4	Potreba po pijači	4	Potreba po pijači	4	Potreba po pijači
5	Potreba po policiji	5	Potreba po policiji	5	Potreba po policiji
6	Potreba po obleki	6	Potreba po obleki	6	Potreba po obleki
7	Potreba po vojski	7	Potreba po vojski	7	Potreba po vojski
8	Potreba po kulturi	8	Potreba po kulturi	8	Potreba po kulturi
9	Potreba po izobraževanju	9	Potreba po izobraževanju	9	Potreba po izobraževanju
10	Potreba po kulturi	10	Potreba po kulturi	10	Potreba po kulturi
11	Potreba po stanovanju	11	Potreba po stanovanju	11	Potreba po stanovanju
12	Potreba po telekomunikacijah	12	Potreba po telekomunikacijah	12	Potreba po telekomunikacijah
13	Potreba po državni upravi	13	Potreba po državni upravi	13	Potreba po državni upravi

Vaja 9: Razvrstite naslednje potrebe na tiste, ki jih lahko zadovoljimo z gospodarsko dejavnostjo, in druge, ki jih ne moremo.

Ekonomske potrebe		Neekonomske potrebe	
1	Potreba po prevozu	1	Potreba po prevozu

2	Potreba po hrani	2	Potreba po hrani
3	Potreba po kulturi	3	Potreba po kulturi
4	Potreba po bližini druge osebe	4	Potreba po bližini druge osebe
5	Potreba po varnosti	5	Potreba po varnosti
6	Potreba po ugledu v družbi	6	Potreba po ugledu v družbi
7	Potreba po izobraževanju	7	Potreba po izobraževanju
8	Potreba po ljubezni	8	Potreba po ljubezni

Vaja 10: Razvrstite naslednje potrebe glede na njihovo razsežnost in organizacijo zadovoljevanja.

Primarne, eksistenčne, nujne, temeljne potrebe		**Sekundarne, višje, manj nujne potrebe**	
1	Potreba po izobraževanju	1	Potreba po izobraževanju
2	Potreba po pijači	2	Potreba po pijači
3	Potreba po hrani	3	Potreba po hrani
4	Potreba po razvedrilu	4	Potreba po razvedrilu
5	Potreba po dopustu	5	Potreba po dopustu
6	Potreba po obleki	6	Potreba po obleki
7	Potreba po stanovanju	7	Potreba po stanovanju
8	Potreba po jadrnici	8	Potreba po jadrnici

1.2 Faze gospodarskega procesa

Gospodarski proces poteka v **štirih medsebojno soodvisnih fazah**. Ena faza je od druge odvisna, vsaka izhaja iz prejšnje faze in se nadaljuje v naslednjo. V fazi **proizvodnje** podjetja izdelujejo razne dobrine in opravljajo storitve za prodajo. Ko na trgu prodajo rezultate svojega dela, sledi faza **razdelitve** v smislu izplačila plač sodelujočim pri nastanku proizvoda ali opravljene storitve. V fazi **menjave** lahko zamenjamo denar za katerokoli dobrino ali storitev, ki je na voljo na trgu. Nekatere dobrine imajo krajši, nekatere daljši rok porabe. Ko dobrino porabimo, jo **potrošimo** in gremo v nabavo druge..Podjetje, ki proizvaja dobrino nam jo lahko ponovno proda. Tako je krog sklenjen. Do težav pride, če se katerikoli del gospodarskega procesa prekine.

Učna situacija: Kaj vse je potrebno, da lahko kupiš kruh?

Človeška družba zagotavlja svoj obstoj z nenehno porabo dobrin. Družba proizvaja, zato da zadovolji potrebe. Celotni proces se odvija v štirih fazah, ki jih napišite na črto.

- Nastane proizvod, ki je primeren za zadovoljevanje potreb._____
- Določi se, koliko dobi posameznik, ki je sodeloval v proizvodnji._____
- Kupiš dobrino, ki jo potrebuješ in jo lahko plačaš._____
- Z dobrino zadovoljiš potrebo._____

Gospodarski proces ali proces družbene reprodukcije je sestavljen iz štirih faz, ki so med seboj organsko povezane.

Skicirajte gospodarski proces.

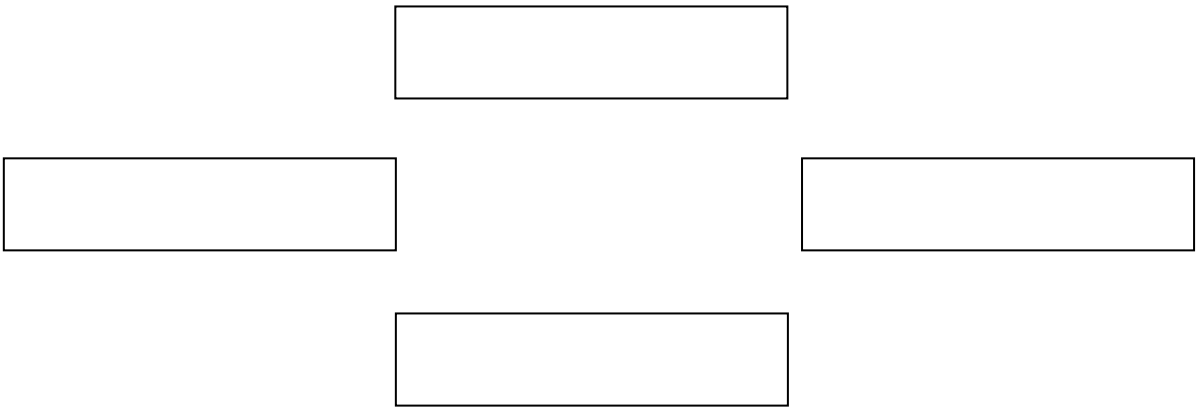

Proizvodnja

V **proizvodnji** se pridobivajo proizvodi, ki so predmet gospodarjenja v naslednjih fazah. Proizvodnja ima **primarno, dominantno** vlogo. Če se proizvodnja nenehno ponavlja, govorimo o _____.

Poznamo naslednje vrste reprodukcije:

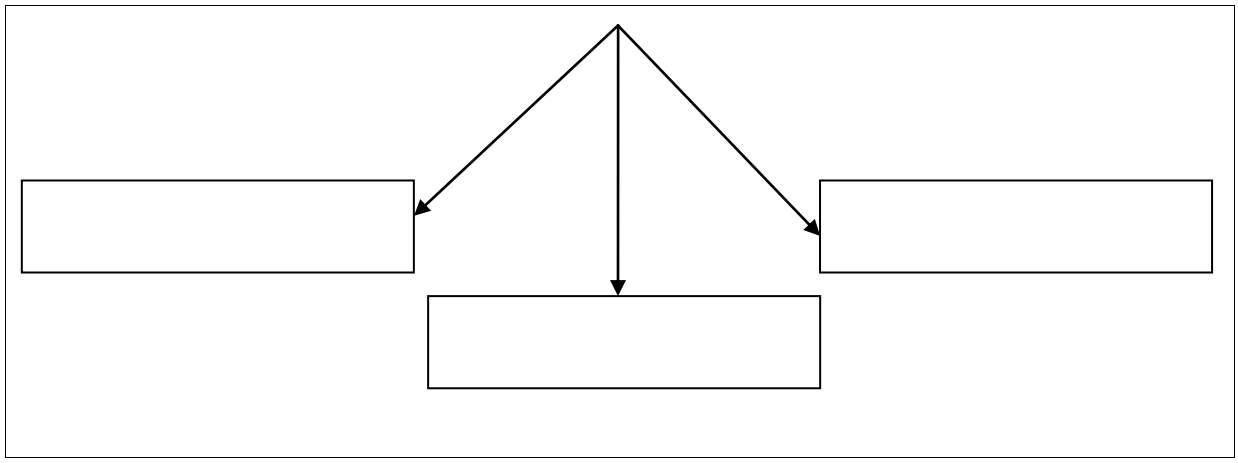

Ločimo:

- **enostavno** reprodukcijo pridobivanja dobrin (poteka v enakem obsegu);
- **razširjeno** reprodukcijo, ko z novimi vlaganji v proizvodne zmogljivosti proizvodnjo količinsko povečamo;
- **zoženo** reprodukcijo, ko se na obstoječih zmogljivostih obseg proizvodnje zmanjšuje.

V **proizvodnji** se pridobivajo proizvodi, ki so predmet gospodarjenja v naslednjih fazah. Proizvodnja ima **primarno, dominantno** vlogo in je materialni temelj reprodukcijskega procesa.

S proizvodnjo pridobivamo dobrine (proizvode, izdelke ali storitve), človek pa je tisti, ki proizvaja in zaradi katerega se proizvaja. Cilj proizvodnje in človeka je večji družbeni razvoj.

Glede na to, komu je namenjena proizvodnja ločimo:

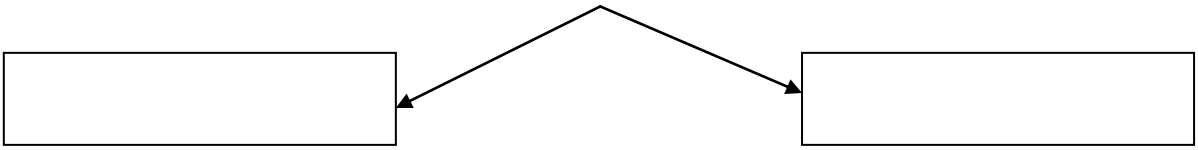

- **naturalno** proizvodnjo (proizvodnja za lastno uporabo),
- **blagovno** proizvodnjo (proizvodnja za trg).

Vaja 1: Dopolnite besedilo

Enostavna reprodukcija je

_____

_____

Zožena reprodukcija je

_____

_____

Razširjena reprodukcija je

_____

_____

Če človek proizvaja samo za sebe oz. za lastne potrebe, je to _____ proizvodnja.

Navedite primere naturalne proizvodnje.

Če pa proizvaja za potrebe drugih oz. za trg, pa je to _____ proizvodnja.

Proizvodnja je proces, v katerem se **prvine poslovnega procesa** (inputi) kombinirajo med seboj, da bi ustvarili izdelke, storitve (outpute).

Navedite primere blagovne proizvodnje.

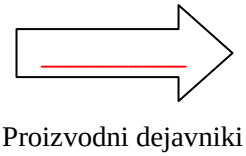

V proizvodnji se naravne prvine in druge vhodne sestavine spremenijo (**transformirajo)** s pomočjo proizvodnih sredstev in dela v dobrine, ki zadovoljijo potrebe. V proizvodnji gre za »**dodajanje vrednosti**«, saj imajo izdelki, ki izstopajo iz proizvodnje, večjo vrednost kot surovine in materiali, ki vstopajo v proizvodnjo.

Vaja 2: Proizvodnja in proizvodni dejavniki

Opredelite gospodarski proces.

Dopolnite faze gospodarskega procesa.

Naštejte, kaj potrebuje podjetje Kruhek d. o. o. pri peki kruha (upoštevajte tako osnovna sredstva, kot material potreben za peko kruha).

Sedaj preberite, kako se delijo proizvodni dejavniki in njihov opis.

Proizvodni dejavniki

1. DELOVNA SILA, ki prispeva delo. To je človekova smotrna dejavnost, s katero prilagaja in spreminja naravne predmete tako, da z njimi najbolje zadovolji svoje potrebe. Delo omogoča človeku, da razvija telesne, ustvarjalne zmožnosti in sprošča ustvarjalna nagnjenja. Značilnost dela je:

- premišljena dejavnost človeka, usmerjena k uresničevanju vnaprej postavljenega cilja (k določenim proizvodom);
- človek ustvarja z delom tudi delovno orodje, ki povečuje učinkovitost svojega dela.

2. PROIZVAJALNA SREDSTVA vključujejo vse materialne sestavine, ki jih vključujemo v proizvodni proces. Človek jih uporablja za učinkovitejšo proizvodnjo dobrin. So materialna sestavina za učinkovitejšo produkcijo dobrin:

a) delovna sredstva so tista sredstva, ki jih človek med delom postavlja med sebe in naravno tvarino, ki jo obdeluje, da bi jo prilagodil svojim potrebam. Poslovna sredstva so:
- ***orodja***, ki jih človek drži v rokah (ali oprema),
- ***stroji,*** priprave z lastnim pogonom, ki jih delimo na delovne in pogonske stroje;
- ***objektivni pogoji dela*** (stavbe in različni objekti, zemlja, nasadi, živina).

b) predmeti dela so tiste naravne snovi, na katere človek deluje z delovnimi sredstvi, da bi jih prilagodil svojim potrebam. Vanjo uvrščamo tudi naravo (zemljo) in reprodukcijski material (surovine, polizdelki, pomožni materiali).

Izpolnite shemo delitve proizvodnih dejavnikov.

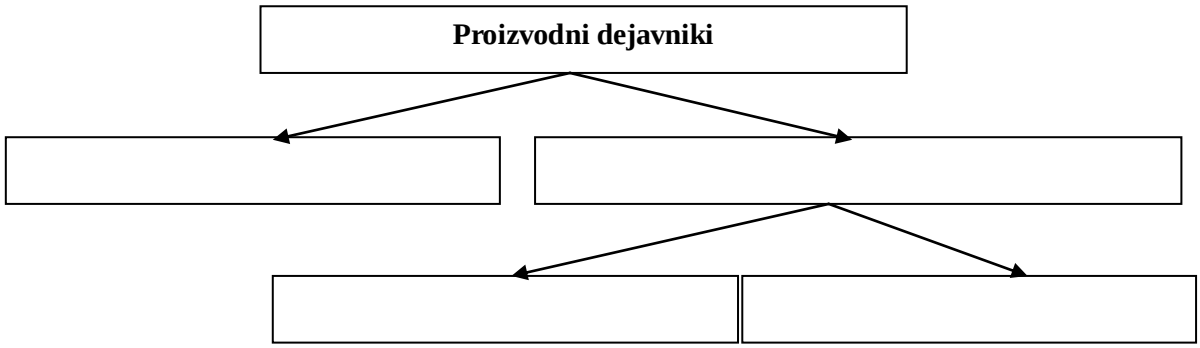

Vaja 3: Naštejte proizvodne dejavnike v podjetju Pekarna Kruhek, d.o.o. in jih razvrstite v ustrezno skupino.

Delo	Delovna sredstva	Predmeti dela

Razvrstite proizvodne dejavnike glede na njihovo vlogo v proizvodnji:

	Delovna sila	Delovna sredstva	Predmeti dela
Usnje			
Poslovne stavbe			
Elektrika			
Zemljišča			
Zaposleni delavci			
Pisarniški material			
Pogodbeni sodelavci			
Tovornjaki			

Tipi proizvodnje

Glede na število proizvodov, ki jih izdelujemo, poznamo različne tipe proizvodnje. **Posamična** proizvodnja je proizvodnja posameznih izdelkov, rečemo ji tudi proizvodnja po meri. Takšno podjetje je navadno manjše, ponuja dražje proizvode, je bolj prilagodljivo na trgu, zadovoljuje potrebe zahtevnejših kupcev ali zapolnjuje tržne niše, ki jih masovne proizvodnje puščajo odprte. Drugi tip proizvodnje je **množična** proizvodnja, ki proizvaja veliko število enakih proizvodov. Je manj prilagodljiva in navadno so proizvodi cenejši kot pri posamični proizvodnji. V okviru **serijske** proizvodnje se proizvaja veliko število podobnih proizvodov, pri **procesni** pa gre za proizvodnjo, ki ne sme imeti prekinitev.

Učna situacija: Kaj vse je potrebno, da lahko kupiš kruh?

Tipe proizvodnje ločimo glede na število proizvodov, ki jih izdelujemo:

1.

Proizvodnja po naročilu – primeri

2.

Proizvaja se veliko število enakih proizvodov – primeri

3.

Proizvaja se veliko število podobnih proizvodov – primeri

4.

Proizvodnja, ki se ne sme prekiniti – primeri

Proizvodnja je učinkovita, če se upošteva mini-maksi načelo, ki ga opredelimo lahko na dva načina:

- dano količino proizvodov dosežemo z minimalnimi sredstvi;
- z dano količino sredstev, želimo doseči maksimalno količino proizvodov.

Vaja 4: Poišči ustrezne dvojice.

Zap. št.	1. del	par		Zap.št.	2. del
A	Množično (masovno) proizvodnjo			1	Gre za izdelovanje več enakih proizvodov v eni seriji. Pri tem se vsaka serija izdeluje drugače. V primerjavi s kosovno proizvodnjo prinaša večjo ekonomičnost. V primerjavi z masovno proizvodnjo pa prihaja do manjše tehnične delitve dela, do slabše izrabe zmogljivosti.
B	Serijsko (malo ali veliko) proizvodnjo			2	Tukaj se proizvaja en proizvod, le redko več. Proizvodnja je neprekinjena, s stalno organizacijo dela ob močni avtomatizaciji. Ko enkrat vse steče, se ne ustavlja več. Značilnosti te vrste proizvodnje so podrobna tehnična delitev dela, dobra izraba zmogljivosti, nizki stroški in proizvod, enkratna priprava dela.
C	Posamično (kosovno, individualno) proizvodnjo			3	Gre za izdelovanje posameznih, praviloma različnih proizvodov, kjer vsak proizvod zahteva svojo tehnološko, konstrukcijsko in operativno pripravo. Vsak proizvod zahteva drugačen tehnološki proces, zmogljivosti opreme so slabo izkoriščene. Tak tip proizvodnje je zelo drag.

Vaja 5: Proizvodnja

a) Opredelite različne tipe proizvodnje.

b) Razmislite, zakaj je posamična proizvodnja dražja od serijske. Razmišljajte z vidika nabave materiala, porabe časa.

Razdelitev

V tej fazi, se določajo deleži, ki pripadajo tistim, ki sodelujejo v proizvodnji. Razdelitev je odvisna od tega, koliko je kdo prispeval in od lastnine proizvodnih sredstev. S tem, kar posameznik dobi v razdelitvi, lahko kupi proizvode.
Razdelitev poteka

- **neposredno** v gospodarskih dejavnostih, kjer delavec dobi plačilo;
- **posredno** v negospodarskih dejavnostih – s pomočjo zbranih sredstev proračuna se po posebnem ključu določa sredstva za zdravstvo, šolstvo, kulturo.

Razdelitev ustvarjenega bi morala biti takšna, da bi omogočala:

- ohranitev proizvodnje (enostavno reprodukcijo),
- povečanje proizvodnje (razširjeno reprodukcijo),
- zadovoljitev osebnih potreb, zadovoljitev družbenih potreb (javna poraba, zdravstvo, šolstvo, vojska, sodstvo, državna uprava, občine, ministrstva).

Vaja 6: Razdelitev

Naštejte dohodke, ki jih lahko prejema družina in pomenijo kupno moč družine.

Razvrstite dohodke na delovne in lastninske dohodke. Pri tem pomislite, če niste navajali tudi socialne pomoči

Delovni dohodki	
Lastninski dohodki	
Socialne pomoči	

Kako država pridobi sredstva, ki jih v razdelitvi deli posredno?

Naštejte nekaj davkov, ki jih obračunava naša država.

Menjava

Menjava je proces, v katerem se pokaže, ali bodo proizvodi res našli kupce. V tej fazi se šele pokaže, kako uspešno bo podjetje poslovalo. Menjava je vmesni člen, posrednik med proizvodnjo in potrošnjo. Tako vpliva na obe fazi in ju skuša uskladiti.
Zgodovinsko ločimo:

- **naturalno menjavo**, ki pomeni menjavo blago za blago,
- **blagovno menjavo,** ki pomeni menjavo blago za denar.

Trg je prostor, kjer se srečata kupec in prodajalec, ki proizvaja določene proizvode za trg. Posamezen proizvod, namenjen trgu, postane **blago**. Denar je blago, ki trajno opravlja nalogo splošnega ekvivalenta in menjalnega posrednika.
Denar v blagovno-denarni menjavi opravlja naslednje funkcije:

- merilo vrednosti,
- menjalno sredstvo,
- plačilno sredstvo,
- svetovni denar,
- denar kot zaklad.

Vaja 6: Menjava

Zakaj je v zgodovini nastopila menjava?

Kakšne vrste menjav so se pojavljale skozi zgodovinska obdobja?

Določite naturalno in blagovno menjavo.

	B → B
	B → D → B

V blagovni menjavi ima menjava dva dela, in sicer nakup in prodajo.

B → D → B

Dopolnite besedilo.

Reprodukcijski proces ima štiri faze:_____, _____, _____ in _____.
V tem procesu je materialno izhodišče _____. Ali bodo proizvodi res našli kupca, se pokaže v _____.

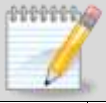

Vaja 8: Poišči ustrezne dvojice.

Zap. št.	1. del	par		Zap.št.	2. del

A	Kovani denar - kovanci			1	se pojavi z razvojem bančništva in z večanjem blagovne proizvodnje in menjave. Pri tem ne gre več za denar v materialni obliki, ampak za zapisane zneske na bančnih računih. Evidentirajo se samo transakcije med bančnimi računi. Knjižni denar je najvišja oblika denarnih nadomestkov.
B	Bankovci			2	nastanejo zaradi pomanjkanja kovin in lažjega prenosa denarja. Vrednost papirja je majhna v primerjavi s kupno močjo, odtisnjeno na bankovcu. Za vrednost bankovcev jamči država, tiska jih emisijska banka, ki skrbi za pravilno količino denarja v obtoku.
C	Knjižni denar			3	je brezgotovinsko plačevanje s karticami (American Express, Visa, Eurocard…) in so nadomestki denarja (čeki, menice).
Č	Plastični denar			4	izdaja država (emisijska banka- Banka Slovenije). Praviloma gre za okrogle kovance, ki imajo na obeh straneh vtisnjen znak, ki označuje nacionalno pripadnost in kupno moč kovanca. Kovina, iz katere je kovanec, je pogosto precej vredna, vendar manj kot kupna moč.

Potrošnja

Potrošnja omogoča nemoten potek faz gospodarskega procesa. Delimo jo v **končno** in **reprodukcijsko** potrošnjo. Pri fizični porabi lahko dobrino porabimo takoj (hrana), trajne dobrine uporabljamo več časa. (stanovanje, pohištvo).
Potrošnjo lahko delimo tudi na:

1. **proizvodno porabo** – kjer gre za porabo investicijskih dobrin v podjetjih (proizvodna sredstva),
2. **neproizvodna poraba** – v ta namen se dobrine porabljajo v različne namene:
   a) za osebno ali individualno porabo; to je poraba dobrin za ohranitev človekovega obstoja (npr. hrana, pijača obleka …)
   b) za skupno porabo to je porabo dobrin za skupne potrebe (npr. potreba po prevozu, telefonu, zdravstvu, šolstvu …);
   c) za splošno porabo to je porabo dobrin za skupne potrebe (npr. državna uprava, sodstvo, policija, vojska …).

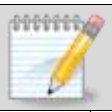

Vaja 9: Poišči ustrezne dvojice.

Zap. št.	1. del	par		Zap.št.	2. del
A	**Proizvodnja**			1	Ko v sodobnem gospodarstvu govorimo o menjavi,

					mislimo na trg. Tu se blago zamenja za denar, ki ga dobimo v razdelitvi. Kupimo dobrine za zadovoljevanje naših potreb.
B	**Razdelitev**			2	Končna faza gospodarskega procesa pri kateri zadovoljujemo naše potrebe.
C	**Menjava (trg)**			3	Mislimo na delitev dohodka. Je tesno povezana s proizvodnjo in razdelitvijo sredstev za proizvodnjo ter dobrin.
Č	**Potrošnja**			4	Je temeljna faza v gospodarskem procesu, v katerem proizvajamo dobrine. Razdelitev je faza, ki je tesno povezana s proizvodnjo, razdelimo lahko le tisto, kar je proizvedeno.

Vaja 10: Potrošnja

a. Krožno gibanje gospodarskega procesa sestavljajo faze. Opišite, kaj se dogaja v vsaki izmed naštetih faz.

Faze	Kaj se v fazi dogaja

b. Za vsako od gornjih faz razmislite, kaj bi se v gospodarstvu (širše gledano) zgodilo, če bi ta faza odpovedala.

-

-

-

-

Kaj lahko sklepate glede na izsledke v točki b?

Naštejte nekaj podjetij v Sloveniji oz. v vašem kraju, katerih morebiten propad bi lahko bistveno vplival na krožno gibanje gospodarskega procesa na tem prostoru. Utemeljite.

Vaja 11: Obkrožite pravilen odgovor!

1 V skupno potrošnjo v neki družbi štejemo
- A potrošnjo hrane, če člani gospodinjstva jedo skupaj.
- B izdatke članov gospodinjstva za mesečne vozovnice v javnem prevozu.
- C porabo v okviru šolstva.
- D državne izdatke za obrambne namene.
- E izdatke gospodinjstev za zdravstvo v okviru samoplačniških ambulant.

2 Temeljna funkcija proizvodnje v družbi je
- A ohranjanje konkurence med podjetji.
- B zadovoljevanje potreb ljudi.
- C izraba proizvodnih dejavnikov.
- D možnost ustvarjalnega izživljanja.
- E doseganje stabilne ravni cen.

3 Pravilno zaporedje faz reprodukcijskega procesa je naslednje:
- A produkcija, menjava, razdelitev in potrošnja.
- B potrošnja, produkcija, menjava in razdelitev.
- C produkcija, razdelitev, menjava in potrošnja.
- D menjava, razdelitev, potrošnja in produkcija.

1.3 Udeleženci v gospodarskem procesu

Udeleženci v gospodarstvo smo vsi in sicer:

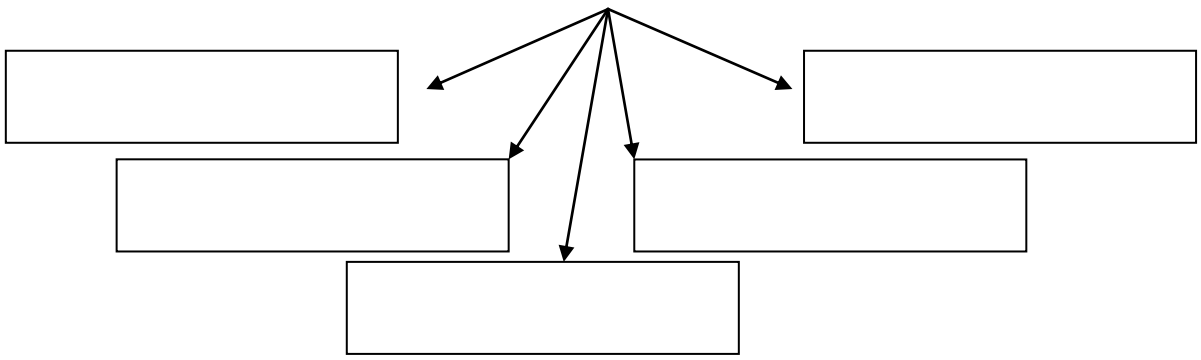

1) **Gospodinjstva** so posamezniki, družine, skupine oseb, ki živijo skupaj in odločajo o svojem ravnanju.
2) **Podjetje** je proizvodna enota, ki je organizirana tako, da se v njej proizvajajo proizvodi in storitve, za prodajo drugim. Podjetja proizvajajo dve vrsti dobrin; potrošne dobrine in kapitalne dobrine
3) **Država** predstavlja organizacijo, ki ima različne funkcije v družbi. Javne institucije vplivajo na proces razdelitve.
4) **Finančne organizacije** - banke so posebna skupina organizacij, ki se ukvarja z zbiranjem prihrankov, posojanjem denarja in plačilnim prometom. So posrednik med tistimi, ki varčujejo, in tistimi, ki si denar izposojajo.
5) **Tujina** - uvoz in izvoz blaga, storitev kapitala in pretok delovne sile.

Osnovne gospodarske enote so **podjetja** kot nosilci izvajanja gospodarskih dejavnosti.

Vaja 1: Povežite spodnje pojme med sabo in na črto napišite za kakšno vrsto povezave gre. Npr: uvoz materiala, izvoz izdelkov,...

Primer:

podjetje ⟷ tujina

podjetje

tujina

gospodinjstva

finančne organizacije

država

javne ustanove

Kot vidiš, naše okolje sestavlja tesno prepletena mreža medsebojnih soodnosov med udeleženci gospodarskega procesa.

Podjetje

Podjetje je osnovna **gospodarska celica,** v kateri se izvaja gospodarski proces na osnovi proizvodnih dejavnikov, kot so delovna sila, delovna sredstva in predmeti dela. **Poslovni proces je načrtovan** in **organiziran** ter **ciljno usmerjen** v zadovoljevanje človekovih potreb ter v ustvarjanje dobička.

Današnja usmeritev podjetij je marketinška ali tržna, kar pomeni, da se podjetje odloča na osnovi potreb in zahtev tržišča, ki ga zastopajo kupci, povpraševalci. Danes ni težko blaga proizvesti, in to najrazličnejših kvalitet po različnih cenah, težko pa ga je prodati, saj je na trgu zelo velika konkurenca.

Podjetja imajo različne **predmete poslovanja**, **različen obseg poslovanja in velikost**, v odvisnosti od vrste dejavnosti, različno **organizacijsko strukturo**, različno **pravno-organizacijsko obliko** itd.

Vaja 2: Podjetje

a) Poiščite in zalepite nekaj logotipov podjetij v vaši okolici!
b) Naštejte še nekaj imen podjetij v svoji okolici.
c) Če pogledate vsak znak pobliže, opazite, da je vsak zapisan na čisto poseben, svojstven način. Temu rečemo logotip podjetja. Logotip lahko vsebuje tudi znak (glej Mobitel, Mercator, Volvo,..), ali pa tudi ne. Izmisli si logotip za svoje izmišljeno podjetje.

Firma je ime, pod katerim neko podjetje posluje. S **firmo** se podjetje individualizira in ločuje od drugih podjetij ali ustanov. V praksi izraz firma velikokrat napačno uporabljamo (npr. "grem delat v firmo", namesto "grem v podjetje"). Podjetje naj izbere tako ime, da že samo ime nakazuje dejavnost podjetja. Imena slovenskih podjetij naj bi bila v slovenskem jeziku. **Logotip** podjetja pomembno vpliva na celostno podobo podjetja, zato mora podjetje izboru imena in njegovemu zapisu posvetiti veliko pozornosti. Znak podjetja mora biti čim bolj stiliziran in enostaven. Ime in logotip morata biti na trgu prepoznavna in drugačna od konkurenčnih. Podjetje vloži navadno veliko truda in denarja za to, da si na trgu pridobi **dobro ime (image).** Zato je zelo pomembno, da sta njeno ime in zapis imena takšna, da ga kupci ne zamenjujejo s konkurenčnim. Podjetje se pri vsakdanjem poslovanju predstavlja s skrajšano firmo. V

oglasne namene pa lahko poleg imena zapiše še **pozicijsko geslo** (npr. ker se cenim, v sodelovanju z naravo ...). Firmo podjetja ureja firmsko pravo.

Firma vsebuje sledeče sestavine:

- natančno ime podjetja,
- dejavnost podjetja oz. predmet poslovanja; podjetje lahko opravlja le tiste dejavnosti, za katere je registrirano,
- sedež podjetja, to je kraj, ki je kot sedež podjetja vpisan v sodni register. Lahko je to kraj, kjer se vodijo posli in opravlja dejavnost ali pa je sedež podjetja ločen od kraja opravljanja dejavnosti. Podružnice niso pravne osebe in se vpišejo v sodni register,
- označba vrste in obsega odgovornosti,
- dodatne oznake kot so slike, risbe, logotipi, ipd.

Primer celotne firme podjetja:

Culica, turistična agencija, d. o. o., Cankarjeva ulica 53, 5000 Nova Gorica

Skrajšana firma:

Culica, d. o. o., Nova Gorica

Vaja 3: Določite bistvene sestavine firme in katere sestavine so dodali pri predstavitvi.

☺

Smeško industrija d. d.
Tovarniška cesta 14,
1000 Ljubljana
Telefon: +386 1 3644500
Faks: +386 1 3644618
E-pošta: info@smesko.si
Spletna stran: **www.smesko.si**
Opis dejavnosti: Živilska industrija
Matična številka: 5132061000
Davčna številka: SI36195618
Število zaposlenih: 250 do 499

Vaja 4: Zamislite si svoje sanjsko podjetje. Zanj si izmislite ime in pozicijsko geslo. Nato napišite celotno in skrajšano firmo, tako, da ime zapišete s točno določenimi črkami in znakom, kar vas bo ločilo od konkurence.

Pri vsebinskem področju poslovna informatika izdelajte pet predstavitev firm in poiščite predstavitev tudi v tujem jeziku (angleščina).

PODJETJA DELIMO PO RAZLIČNIH KRITERIJIH

1. Podjetja glede na velikost:

- **mikro podjetja** (v poslovnem letu ne zaposlujejo več kot 10 delavcev v povprečju, čisti prihodki od prodaje in vrednost aktive ne presegajo 2 milijona evrov);
- **majhna podjetja** (niso mikro podjetja in izpolnjujejo dve od naslednjih treh meril: v poslovnem letu ne zaposluje več kot 50 delavcev v povprečju, čisti prihodki od prodaje ne presegajo 7.300.000 evrov in vrednost aktive ne presega 3.650.000 evrov);
- **srednja podjetja** (niso mikro ali majhna podjetja in izpolnjujejo dve od naslednjih treh meril: v poslovnem letu ne zaposluje več kot 250 delavcev v povprečju, čisti prihodki od prodaje ne presegajo 29.200.000 evrov in vrednost aktive ne presega 14.600.000 evrov);
- **velika podjetja** (niso mikro, majhna ali srednja podjetja).

Majhna podjetja se lažje prilagajajo tržišču, komunikacija in nadzor so praviloma boljši kot v velikih podjetjih. Zaposleni v majhnem podjetju hitreje začutijo pripadnost ali lojalnost podjetju. Majhno podjetje si ne more privoščiti močnega oglaševanja in razvoja, težje si pridobi dobre strokovnjake ipd.
Velika podjetja so praviloma bolje opremljena, več lahko vlagajo v raziskave in razvoj, v oglaševanje in dobre strokovnjake.

Dopolnite tabelo:

Kriterij	Mikro	Majhno	Srednje	Veliko
Št. zaposlenih				
Prihodki				
Vrednost sredstev				

Povezava z matematiko

Koliko odstotkov več zaposlenih ima majhno podjetje glede na mikro podjetje?

Izračun:

Odgovor:

Koliko odstotkov manj zaposlenih ima majhno podjetje glede na srednje podjetje?

Izračun:

Odgovor:

Izračunajte, za koliko se povečajo prihodki pri kriteriju iz mikro na majhno podjetje.

Izračun:

Odgovor:

Tabela: Število podjetij po velikosti in število zaposlenih v podjetjih v letu 2005

	Skupaj	Mikro 0-1	Mikro 2-9	Majhna 10-49	Srednja 50-249	Velika +250
Podjetja	95.399	59.620	29.166	5.127	1.183	303
Zaposleni	609.699	57.010	110.240	103.333	123.977	215.139

2. Podjetja glede na dejavnost so:

- **proizvodna podjetja** (rudarska, industrijska, gozdarska, gradbena …);
- **storitvena podjetja** (prevoz in zveze, gostinska, turistična, vodnogospodarska, stanovanjsko- komunalna podjetja, banke, zavarovalnice in druga finančna podjetja);
- **trgovska podjetja,** ki kupujejo, skladiščijo in prodajajo blago, ne da bi ga pri tem spreminjala.

3. Podjetja glede na kupce in odjemalce so:

- podjetja za proizvodnjo **potrošnih** dobrin,
- podjetja za proizvodnjo **investicijskih** dobrin.

4. Podjetja glede na vsebino delovanja so:

- primarna,
- sekundarna,
- terciarna,
- kvartarna.

Tabela: Delitev gospodarskih in negospodarskih dejavnosti

G o s p o d a r s t v o			**N e g o s p o d a r s t v o**
Proizvodne dejavnosti		**Neproizvodne dejavnosti**	
1. primarne - kmetijstvo - rudarstvo - premogovništvo - rafinerije	**2. sekundarne** vsa predelovalna (živilska, usnjarska …) industrija	**3. terciarne** - turizem - trgovina - banke - zavarovalnice - gostinstvo - transport ...	- šolstvo - zdravstvo - znanost - šport in kultura - državna uprava - vojska - sodstvo in tožilstvo

Povezava z matematiko:

Tabela: Prikaz števila podjetij po posameznih dejavnosti v letih 2001-2005

Dejavnosti	Število podjetij		Struktura v %		povečanje števila podjetij	% spremembe števila podjetij
	2001	2005	2001	2005		
Primarne	463	496				
Sekundarne	30263	30983				
Terciarne	55200	49401				
Skupaj						

V tabeli izračunajte strukturo podjetij v letih 2001 in 2005 in % povečanja ali zmanjšanja števila podjetij v tem obdobju.

Dopolnite odgovor z izračunanimi podatki.

V letu 2001 so največji delež imela podjetja v _____ dejavnosti in je znašal _____%. Sledi _____ dejavnost, ki zavzame _____%. Najnižji delež ima _____ dejavnost.

V letu 2005 so največji delež imela podjetja v _____ dejavnosti in je znašal _____%. Sledi _____ dejavnost, ki zavzame _____%. Najnižji delež ima _____ dejavnost.

V obdobju 2001-2005 so najbolj narasla podjetja v _____ , in sicer se je število povečalo za _____ in to je _____%.

Tabela: Prikaz števila zaposlenih po posameznih dejavnosti v letih 2001-2005

Dejavnosti	Število zaposlenih		Struktura v %		Povečanje števila podjetij	% Spremembe števila zaposlenih
	2001	2005	2001	2005		
Primarne	17248	15648				
Sekundarne	310877	298794				
Terciarne	241417	257710				
Skupaj						

V tabeli izračunaj strukturo zaposlenih v letih 2001 in 2005 in % povečanja ali zmanjšanja števila zaposlenih v tem obdobju.

Dopolnite odgovor z izračunanimi podatki.

Največji delež predstavljajo zaposleni v _____ dejavnosti z _____% v letu _____, najmanjši pa zaposleni v _____ dejavnosti.

Najbolj so se v tem obdobju povečali zaposleni v _____ dejavnost, in sicer za _____%.

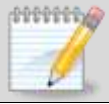

Vaja 5: Dejavnosti

Proizvodne dejavnosti delimo na tri skupine; primarne, sekundarne in terciarne. Za navedene primere proizvodne dejavnosti določite, v katero od skupin sodijo, tako da v ustrezni stolpec v tabeli vpišete križec (X).

Primeri proizvodne dejavnosti	Primarna dejavnost	Sekundarna dejavnost	Terciarna dejavnost
Tovarna koles			
Zavarovalnica			
Tovarna mlečnih izdelkov			
Turistična agencija			
Rudnik živega srebra			
Avtomehanična delavnica			

Posamezna podjetja oziroma dejavnosti so v spodnji tabeli razvrščena v tri skupine: primarna, sekundarna, terciarna dejavnost. Obkrožite črko pred pravilno razvrščenimi podjetji v vrstici.

Vrstica	Primarna dejavnost	Sekundarna dejavnost	Terciarna dejavnost
A	Ljubljanske mlekarne	Gradbeno podjetje SCT	Gostilna Ajda
B	Rudnik Trbovlje	Železarna Jesenice	Tovarna oblačil Kranj
C	Prodajalna sadja in zelenjave Citrus	Papirnica Videm	Frizerski salon Maja
D	Proizvajalec otroške hrane Kolinska	Tovarna avtomobilov Revoz	Banka Koper
E	Kmetija Janeza Novaka	Pivovarna Union	Zavarovalnica Triglav

Dopolnite naslednje besedilo.

Organizacija, ki kombinira proizvodne dejavnike in proizvaja dobrine ali storitve za trg, je _____. Naziv, s katerim ta organizacija nastopa v javnosti, je _____. Organizacija lahko proizvaja v več _____ v različnih krajih. Če organizira pridelavo naravnih dobrin, deluje v _____ proizvodnji, če pa opravlja storitve, je v _____ proizvodnji. Če je organizacija takšna, da zaposluje manj kot 50 oseb, jo štejemo med _____ podjetja.
Delniško družbo Gorenje bi po velikosti uvrstili med _____ podjetja.

Obkrožite pravilen odgovor v točkah 1 in 2.

1 **Primer primarne proizvodnje je naslednja dejavnost:**
- A avtomobilska tovarna, ki razvije nov model avtomobila
- B kmet nasadi nov sadovnjak
- C gospodinja speče kruh
- D trgovec odpre novo trgovino v sosednjem naselju
- E študentka se med počitnicami preživlja z varovanjem otrok

2	**Med industrijska podjetja v Sloveniji sodijo:** A gorenjska banka Celje B rafinerija nafte Lendava C Iskra D zavarovalnica Triglav E slovenske železnice

5. Podjetja glede na lastnino so:

- javna (državna) podjetja,
- zasebna (privatno) podjetja,
- zadružna (kooperativno) podjetja.

Vse vrste lastnine so pravno enakopravne, seveda pa so lahko po poslovni plati različno uspešne.

6. Podjetja glede na pravnoorganizacijske oblike:

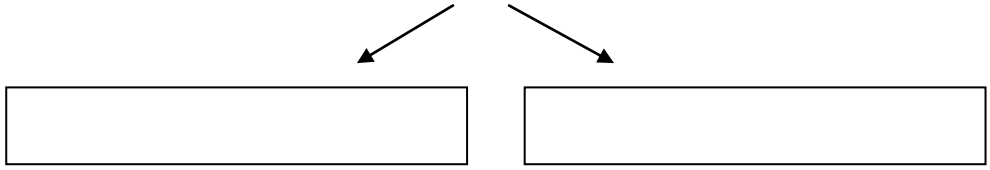

Osebne (individualne) družbe so družba z neomejeno odgovornostjo, komanditna družba in tiha družba.
Skupna značilnost teh družb je osebna angažiranost družbenikov, ki **osebno sodelujejo** pri izvajanju gospodarske dejavnosti in za to **prevzemajo polno osebno odgovornost**, kar pomeni, da za obveznosti družbe odgovarjajo neomejeno in solidarno, vsak s svojim celotnim osebnim premoženjem in ne samo s svojim deležem, ki ga je vložil v podjetje. Solidarno pa pomeni, da lahko upnik dolg izterja od kateregakoli družbenika.

Kapitalski družbi sta družba z omejeno odgovornostjo in delniška družba.
Značilnost kapitalskih družb je, da družbeniki oz. lastniki družb ne sodelujejo vedno pri poslovanju podjetja oz. družbe. Poslovanje ne temelji na osebnem zaupanju, kar predvsem velja za delniško družbo, kjer je vlogo subjekta prevzel kapital sam, ki je organiziran in se razporeja tja, kjer so možnosti ustvarjanja dobička največje. Družbeniki pri kapitalskih družbah odgovarjajo omejeno, samo z vložkom, ki so ga ob ustanovitvi ali kasneje vložili v družbo. Osebne odgovornosti družbenikov tu ni. Družba pa za svoje obveznosti, ki jih je sprejela in povzročila skozi poslovanje, odgovarja z vsem svojim premoženjem, torej z vsemi poslovnimi in neposlovnimi sredstvi, ki so njena last.
Poznamo še **tiho družbo**, ki pa je pogodbeno razmerje med vlagateljem v določeno družbo in družbo. Vlagatelj navzven ne želi biti poznan.

Dopolnite tabelo z vpisom ustreznih družb.

Osebne družbe			Kapitalske družbe	

Doma še enkrat pazljivo preberite in poskušajte ugotoviti bistvene razlike med posameznimi gospodarskimi družbami. Vse podrobnosti boste spoznali pri vsebinskem sklopu 4: Pravnoorganizacijski vidik podjetja.

Samostojni podjetnik ni gospodarska družba ampak je posameznik, fizična oseba, ki s svojim delom in z lastnimi sredstvi opravlja gospodarsko dejavnost z istimi pridobitnimi cilji kot gospodarske družbe.

Gospodarska družba je pravna oseba, ki opravlja gospodarsko dejavnost kot svojo izključno dejavnost in ob tem pridobiva dobiček.

OBRTNO PODJETJE

Obrtno podjetje je običajno podjetje enega lastnika t.i. samostojnega podjetnika – s.p. Za obveznosti, ki nastajajo iz poslovanja s.p. odgovarjajo v celoti s polno odgovornostjo in z vsem svojim premoženjem. Govorimo o neomejeni polni odgovornosti.

Značilnosti obrtnega podjetja so v glavnem nasprotne značilnostim industrijskega podjetja:

- naložbe v obratna in stalna sredstva so nižje od naložb v industrijska podjetja,
- delitev dela je manjša in manj pomembna,
- ni velike avtomatizacije poslovnega procesa,
- proizvodnja je največkrat posamična ali pa sortimentna, redkeje serijska,
- največkrat obrtno podjetje proizvaja za znanega kupca,
- vodenje ni tako kompleksno kot v industrijskem podjetju zato ga največkrat izvaja lastnik podjetja sam – s.p. oz. lastnik je strokovnjak za vsa poslovna področja, kajti sam nabavlja, vodi proizvodnjo, prodaja, izvaja financiranje vseh poslov,
- s.p. velikokrat v poslovanje vključi celotno družino,
- kadar obrtno podjetje preraste obseg s.p. se lahko organizira kot pravna oseba in sicer kot družba z neomejeno odgovornostjo.

Vrste obrtnih podjetij:
Temeljna delitev obrtnega podjetja je delitev na proizvodna in storitvena obrtna podjetja (inštalacijska obrtna dejavnost, popravljalna obrtna dejavnost, čiste storitvene obrti)

Proizvodna obrtna podjetja proizvajajo različne proizvode, največkrat po naročilu kupcev. Obseg proizvodnje je omejen, odjemalci pa so končni kupci, druga obrtna podjetja in industrijska podjetja (kooperacija) med obrtnimi in industrijskimi podjetji, kjer industrijska podjetja zaradi nižjih stroškov del svoje proizvodnje prenesejo na obrtno podjetje
Obrtna podjetja so veliko bolj prilagodljiva kot pa veliko industrijsko podjetje, zato se industrijska podjetja rada odločajo za kooperacijo z njimi.

Storitvena obrtna podjetja so največkrat

- Inštalacijska storitvena podjetja,ki se ukvarjajo z montažo ali pa z vstavljanjem izdelkov v že obstoječe naprave. Te izdelke lahko proizvaja sam obrtnik ali pa jih kupuje pri drugih.
- Popravljalna storitvena podjetja, ki se ukvarjajo z različnimi popravili: čevljarji, avtomehaniki, servisi bele tehnike.
- Čiste storitvene obrti kot so gostilničarji, avtoprevozniki, slaščičarji, frizerji, dimnikarji, maserji… Velikokrat obrtna podjetja v svoje poslovanje vključijo tudi trgovino, kot dopolnilno dejavnost in tako izboljšajo svoje poslovanje in svoj obstoj.

Dejavniki poslovanja v obrtnem podjetju

Ima iste dejavnike kot industrijsko podjetje:

Delovna sila v obrtnem podjetju so vsi zaposleni, ki delajo pri obrtniku. Kot smo že rekli, tu ni velike delitve dela, zato obrtnik ne zaposluje toliko različnih profilov strokovnjakov. Obrtnik običajno ne zaposluje komercialistov, ki bi se ukvarjali z nabavo in prodajo, saj te posle opravlja sam. če že zaposluje tujo delovno silo jo zaposluje za področje proizvodnje, če potrebuje različne strokovnjake. Večja delitev dela pride v poštev pri srednje velikih in velikih podjetjih. V obrtnem podjetju poslovanje ni tako sistematično organizirano in načrtovano kot v industrijskem podjetju. Pri poslovanju pogosto prevladuje improvizacija.
Premoženje podjetja – obrtno podjetje razpolaga s podobno sestavo poslovnih sredstev kot v industrijskih podjetjih, le da so manj avtomatizirane in specializirana – so vse stransko uporabna in pa številčno ter vrednostno manjša kot v industrijskih podjetjih.

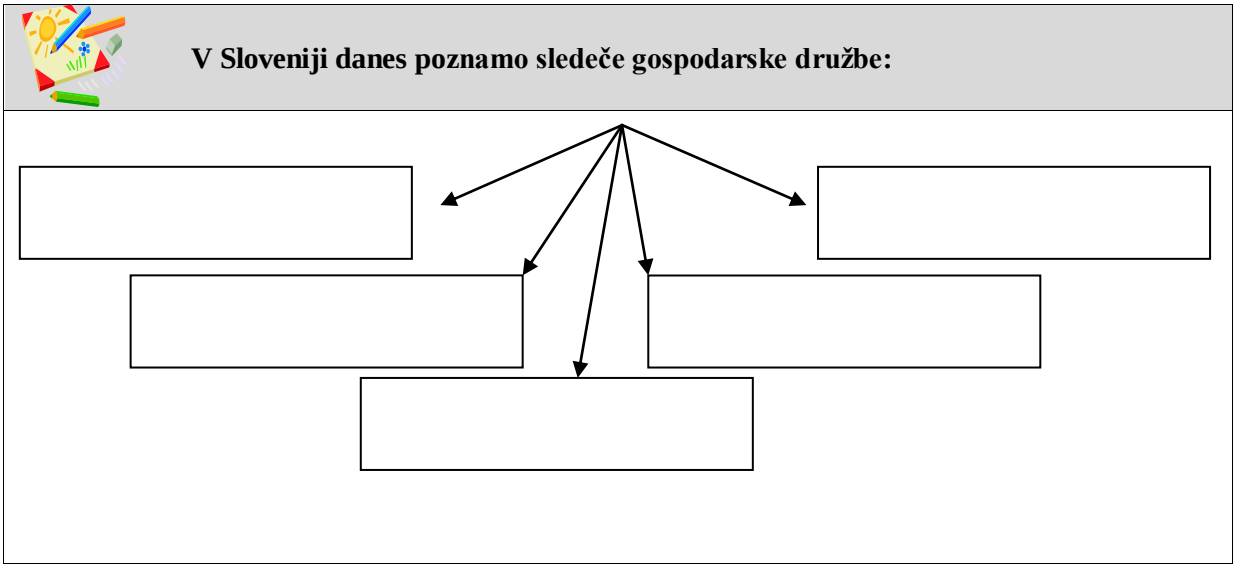

1. Družba z neomejeno odgovornostjo d. n. o.
To družbo ustanovi eden ali več članov družbenikov z ustanovitvenim aktom, običajno s pogodbo, ki jo sklenejo družbeniki. Družbeniki te družbe so osebno udeleženi pri poslovanju družbe, ne samo pri upravljanju in vodenju, temveč tudi pri izvajanju poslovanja družbe. Poslovanje temelji na osebnem zaupanju družbenikov, saj le-ti odgovarjajo za obveznosti družbe polno, torej z vsem svojim, tudi osebnim premoženjem.
Vsi družbeniki imajo pravico do popolnega nadzora nad poslovanjem družbe.

2. Komanditna družba k.d. je družba, ki združuje dve vrsti družbenikov. Prvi t.i. komplementarji opravljajo posle v družbi in za obveznosti družbe odgovarjajo neomejeno, tudi z vsem svojim premoženjem. Drugi družbeniki t.i. komanditisti pa iz različnih razlogov ne žele sodelovati pri poslovanju družbe, ampak v družbo vlagajo le svoj kapital. Njihova odgovornost je omejena na vloženi kapital, ki so ga vložili v podjetje. Prednost take oblike družbe je možnost povečevanja družbenega kapitala, ne da bi se razpršil obseg upravljavcev, komanditisti pa tako povečujejo svoj kapital, brez prevzemanja polne odgovornosti ter brez osebnega sodelovanja pri poslovanju.

3. Tiha družba je pri nas manj znana in uporabljena oblika družbe, je pa pomembna oblika predvsem za opravljanje skritih, diskretnih finančnih poslov. Po vsebini in obliki je podobna komanditni družbi, s to razliko, da tihi družbeniki (komanditisti v k. d.) tu niso vidni navzven in tudi odgovornosti do skupnega podjetja ne nosi nikoli.

4. Družba z omejeno odgovornostjo d. o. o.
Ta družba je nastala kot umetna tvorba in ni plod naravnega razvoja družb v praksi. Spada med kapitalske družbe, vendar se razlikuje od delniške družbe zaradi manjše koncentracije kapitala. Za manjša podjetja je zato bolj prikladna kot delniška družba in je tudi najpogostejša oblika družb nasploh, saj omogoča osebno sodelovanje lastnikov podjetja oz. družbenikov, vendar pa le-ti za obveznosti družbe ne odgovarjajo osebno.
Družbeniki so v družbi udeleženi z osnovnimi kapitalskimi vložki, ki odločajo tudi o višini oz. načinu delitve ustvarjenega dobička.
Prednosti te oblike družbe je torej omejeno jamstvo in manjša obveščenost javnosti o poslovanju družbe.
Slabosti družbe pa so manjša kreditna sposobnost in težje prenašanje (prodaja) deležev.
Družba z omejeno odgovornostjo ima podobne organe kot delniška družba.

5. Delniška družba d. d. je najbolj čista in razvita oblika družb. Osebni elementi delničarjev stopajo popolnoma v ozadje, saj delničarji kot lastniki družbe ne sodelujejo več pri tekočem poslovanju družbe, niti poslovanje in sodelovanje med družbeniki ne temelji na osebnem zaupanju. Družba je poosebljen kapital sam in za svoje obveznosti je družba sama odgovorna z vsem svojim premoženjem.
Delničarji so lastniki ene ali več delnic, lahko so to pravne ali pa fizične osebe. Njihova odgovornost je vezana na vloženi kapital, udeležbo pri vodenju in upravljanju družbe pa ureja zakon in akti družbe.
Glavna prednost te vrste družb je možnost zbiranja kapitala, saj lahko z udeležbo velikega števila majhnih vložkov kapitala pridemo do velikih kapitalskih sredstev. Delničarji ne odgovarjajo za obveznosti družbe razen z vloženim kapitalom, svoj vložek v obliki delnic pa lahko zlahka prenašajo na druge osebe.
Slabost pa so slabe povezave med delničarji in vodstvom družbe, interesi enih in drugih pa so običajno nasprotujoči. Delničarji želijo čim višje izplačilo dividend, vodstvo pa teži k akumulaciji kapitala oz. k investicijam za razširitev poslovanja.
Ob velikem številu malih delničarjev je moč nadzora zelo omejena in razpršena.
Delniška družba je urejena z Zakonom o gospodarskih družbah, ki določa, da mora družba vsako leto objaviti poročilo o svojem poslovanju.

Pravice delničarjev so:

premoženjske:	**članske pravice:**
pravica do izplačila **dividende** (dobiček, ki ga prinaša delnica), pravica do likvidacijskega deleža v primeru prenehanja družbe, pravica do prednostnega nakupa novih delnic.	aktivna in pasivna volilna pravica, pravica do nadzorovanja poslovanja družbe, pravica do informacij glede poslovanja, pravica do izpodbijanja sklepov ali ukrepov, ki jih sprejmejo razni organi družbe.

Delniško družbo kot pravno družbo zastopajo fizične osebe, ki so organizirane in delujejo v različnih organih družbe, in sicer:

- **skupščina delničarjev,** ki odloča o bistvenih odločitvah, ki se nanašajo na prenehanje, preoblikovanje in spremembo kapitala;
- **nadzorni svet,** ki imenuje ali odpokliče ter nadzoruje upravo družbe ;
- **uprava delniške družbe** (management), ki vodi poslovanje ter družbo zastopa ter predlaga delitev dobička.

Vaja 6: Odgovorite na vprašanja in obkrožite pravilen podčrtani odgovor.

1. Kaj pomeni kratica s. p.?

Samostojni podjetnik opravlja / ne opravlja gospodarsko dejavnost.
Glavni cilj samostojnega podjetnika je dobiček / proizvodnja.
Za obveznosti je odgovoren s celotnim / vloženim premoženjem.
Posle opravlja kot fizična / pravna oseba.
Posle sklepa zase / za podjetje.

Kaj pomeni kratica d. n. o.?

Družbeniki jamčijo omejeno / neomejeno za obveznost družbe z vloženimi sredstvi / z vsem svojim premoženjem.
Družbo ustanovi eden / dva ali več družbenikov.
Družba je pravna / fizična oseba.

Kaj pomeni kratica d. d.?

Vložek v d. d. imenujemo osnovni kapital / sredstva.
Osnovni kapital je razdeljen na delnice / obveznice.
Delničarji pri vlaganju v d. d. kupujejo sredstva / delnice.
Delničar je lastnik v višini ustreznega števila delnic / osebnega premoženja
Janez, ki ima delnice Fructal-a, d. d. je družbenik kot fizična / pravna oseba.
Za obveznosti d. d. so delničarji odgovorni z vloženim kapitalom / svojim premoženjem.

Kaj pomeni kratica d. o. o.?

Družbeniki jamčijo omejeno / neomejeno za obveznost družbe z vloženimi sredstvi / z vsem svojim premoženjem.

Vaja 7: Poišči ustrezne dvojice!

Zap. št.	1. del	par	Zap.št.	2. del
A	Podjetje		1	je osebna družba, v katero več fizičnih oseb, ki so vse neomejeno odgovorne in solidarno odgovarjajo za obveznost družbe s celotnim premoženjem.
B	Primarna proizvodnja		2	je proizvodnja poslovnih ali osebnih storitev.
C	Sekundarna proizvodnja		3	je organizacija, ki kombinira proizvodne dejavnike za proizvodnjo dobrin in storitev na trgu.
Č	Terciarna proizvodnja		4	je proizvodnja dobrin, ki so bistveno predelani in izpolnjeni naravni proizvodi.
D	Samostojni podjetnik		5	je fizična oseba, ki opravlja registrirano dejavnost in je neomejeno odgovorna za poslovanje in sama sprejema odločitve.
E	Delniška družba		6	je kapitalska družba, ki je samostojna pravna oseba, v kateri je vsak izmed vlagateljev (družbenikov) udeležen z določeno kapitalsko vlogo. Družbenik jamči za dolgove in obveznost družbe v obsegu vloženega kapitala, ne pa tudi z osebnim premoženjem.
F	Družba z neomejeno solidarno odgovornostjo		7	je podjetje, ki je v lasti več lastnikov, katerih lastnina je opredeljena z vrednostnimi papirji.
G	Družba z omejeno solidarno odgovornostjo		8	je pridelava ali ekstrakcija bogastev iz zemlje ali morja.

Vaja 8: Osebne in kapitalske družbe

a) Naštejte osebne in kapitalske družbe in navedite njihove glavne značilnosti.

b) Denimo, da skupaj s svojim bližnjim sorodnikom ustanavljate gostinsko podjetje. Za kakšno obliko gospodarske družbe bi se odločili? Zakaj?

c) Kaj pa če ustanavljate družbo za prodajo na debelo (prodaja podjetjem z rokom plačila npr. 30 dni)? Zakaj?

V 20. stoletju so v sodobnih razvitih gospodarstvih postale storitve najpomembnejša dejavnost v gospodarstvu. Vse več zaposlenih dela v bančništvu, zavarovalstvu, industriji zabave in prostega časa in v prenosu in obdelavi informacij.
Tehnološki procesi v neposredni proizvodnji, s številnimi roboti, ki prevzemajo težka, monotona in zdravju škodljiva dela, so precej zmanjšali delež zaposlenih v industriji. Zato govorimo o deindustrializaciji.

Leta 1959 je storitveni sektor v ZDA prvič proizvedel večjo vrednost kot industrija, danes ustvarja že preko 70 % vrednosti v ZDA, Veliki Britaniji in Franciji ter preko 60 % v Nemčiji in Japonski. Tudi v Sloveniji je že presegel 50 %, vendar Slovenija v tem zaostaja za razvitimi državami.

Poznamo naslednje vrste storitev:

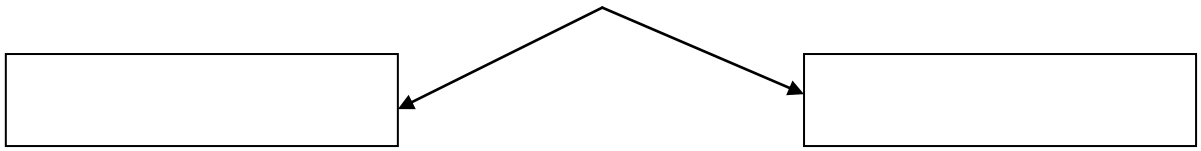

Storitve nekateri razvrščajo v osebne in poslovne. O**sebne, neposredne storitve**, opravljajo za potrošnike. To so na primer kozmetične in pedikerske storitve, frizerstvo, rekreacijske, zdravstvene in podobne storitve.
Poslovne storitve pa se opravljajo za druga podjetja, kot na primer zavarovalništvo, bančništvo, računovodske storitve, posredovanje, prevozi ipd.
Nekatere poslovne storitve, npr. zavarovalništvo in bančništvo, uporabljajo tako podjetja kot posamezniki. Pričeti s storitveno dejavnostjo je za podjetnika laže. Prične lahko s skromnimi sredstvi, s pisarno, ki jo ima lahko tudi doma, računalnikom in telefonom, saj je bistveni dejavnik njegovo znanje in izkušenost. V teh dejavnostih ne potrebuje obsežnega kapitala, ki je bolj značilen za proizvodna podjetja. Takšen razvoj je pripeljal do vala novega podjetništva.

Slovar slovenskega knjižnega jezika definira pojma proizvod in storitev tako:

proizvod – kar je proizvedeno, narejeno z ročnim, strojnim delom: (končni proizvod, industrijski proizvod, serijski proizvod, tovarniški proizvod ...)
storitev – naročeno delo, ki se opravi za koga navadno za plačilo.

Pazite na rabo izraza usluga, ki se velikokrat uporablja namesto izraza storitev! Usluge delamo zastonj, storitve zaračunavamo.

Pazljivo preberite dele članka in skušajte dopolniti spodnje odgovore ali obkrožite pravilen odgovor.

San Francisco - Ameriški spletni gigant Yahoo bo odpustil najmanj 1500 zaposlenih, kar predstavlja 10 odstotkov njegove celotne delovne sile. Družba je sicer v letošnjem tretjem četrtletju na letni ravni zabeležila 64-odstotno znižanje čistega dobička

Družba se z odpuščanji odziva na pešajoče gospodarstvo, ki je vplivalo na občutno znižanje dobička v tretjem četrtletju in še okrepilo kritike zoper upravo Yahooja. Ta jih je namreč že od prej deležna s strani delničarjev, ki se ob aktualnem padanju vrednosti delnic razburjajo zaradi zamujene spomladanske priložnosti, da delnice prodajo Microsoftu za 47,5 milijarde dolarjev, čemur pa je uprava nasprotovala. Yahoojeve delnice so se v torek gibale okrog 12 dolarjev, Microsoft pa je maja ponujal 33 dolarjev za delnico.

Vir: Delo, 22. oktober 2008

Članek govori o _____ družbi. Družba opravlja *proizvode / storitve*

_____

Odpustili so 1.500 delavcev, kar je _____%. Po odpustitvi teh delavcev bo v podjetju delalo še _____ delavcev. Izračunajte.

Vrednost delnice je v začetku maja znašala 33 dolarjev, danes se je vrednost delnice znižala za _____%.

Vaja 9: Proizvodi in storitve

Podjetje	Katere storitve in proizvode proizvajalcev, navedenih levo, uporabljate?	Kako se odločate o nakupu in porabi?	Koliko vam pomenijo ti proizvodi?	Ali bi občutili brez možnosti uporabe njihovih proizvodov občutno poslabšanje življenjske blaginje?
Manufaktura d. d.				
Frizerski salon				
Ribja restavracija				
Avtopralnica				
ATC Kanin				
Teniški klub				
Krka d. d.				

Vaja 10: V kroge napišite, katere storitve uporabljate v vaši družini in (če veste) podjetje, ki te storitve opravlja .

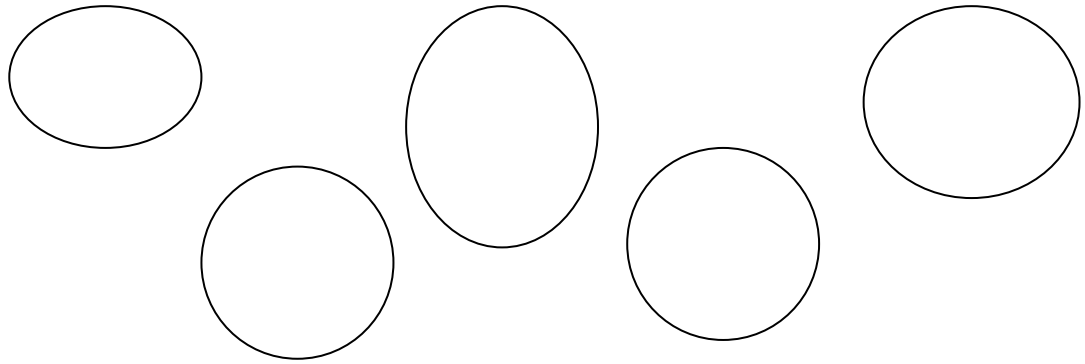

Razvrstite napisane storitve med:
neposredne ali osebne storitve
_____ ;
poslovne storitve _____.

Vaja 10: Razmislite in sprožite debato o tem, koliko osnovnih sredstev oz. koliko vložka je potrebnega za odprtje storitvenega in koliko za odprtje proizvodnega podjetja.

Delitev podjetij
Dopolnite tabelo z manjkajočimi podatki (v pomoč smo rešili dve polji).

Po velikosti					
	proizvodna storitvena trgovska				

PODJETJE IN POSLOVNE FUNKCIJE

Večina podjetij pa ima sledeča **področja poslovanja**, imenovana tudi **poslovne funkcije:**

- raziskave in razvoj (R&D),
- investicijsko-tehnična,
- nabavna funkcija,
- proizvodna funkcija,
- trženje in prodajna funkcija,
- finančna funkcija,
- računovodska funkcija,
- kadrovska funkcija in
- splošna funkcija, informacijska funkcija

Večina podjetij opravljajo navedene funkcije sama, lahko pa najamejo ustrezne strokovne službe, ki zanje izvajajo določene strokovne naloge iz določenega področja (npr. knjigovodske in računovodske posle). Te strokovne službe velikokrat najamejo na trgu.

Vaja 11: Podjetje in poslovne funkcije

V namišljenem podjetje določite:

- dejavnost podjetja (podjetje naj se ukvarja s proizvodnjo, ker se vaja nadaljuje);

- osnovne podatke podjetja, in sicer

logotip	ostali podatki o firmi podjetja

V tem namišljenem podjetju imajo naslednjo strukturo.

Slika 1: Organizacijska struktura v podjetju _____ *(dopišite)*

V podjetju imajo naslednja področja poslovanja:
_____, _____,
_____ , _____,
_____,
_____.

V podjetju je zaposlenih 30 delavcev. Poskusite jih porazdeliti na poslovna področja tako, da število zaposlenih vpišete v ustrezno sliko.

PREMOŽENJE PODJETJA IN NJEGOVI VIRI

Odločitev o **lokacij** podjetja je zelo pomembna, saj je od njene izbire v veliki meri odvisna uspešnost poslovanja. Neugodne lokacije podjetje ne more čez noč spremeniti, sploh ne pa brez velikih stroškov. Na lokacijo, kraj, kjer podjetje posluje, vpliva mnogo dejavnikov. Najpomembnejši so sledeči:

- **pravni dejavniki** – predpisi o gradnji, predpisi o varstvu okolja, ki določajo pogoje izgradnje oz. nivo dovoljenega onesnaževanja;
- **naravni dejavniki** (so tisti dejavniki lokacije, ki že s svojimi naravnimi pogoji omogočajo kmetijsko dejavnost;
- **gospodarski dejavniki** – bližina delovne sile, bližina kupcev, bližina konkurence, bližina energije, kupna moč prebivalstva, politična varnost, prometne povezave.

Delovna sila so vsi zaposleni, ki jih podjetje potrebuje za izvajanje svojega poslovnega procesa. Podjetje mora že ob ustanovitvi zaposliti delavce z ustrezno strokovno izobrazbo, usposobljenostjo, ki pa je odvisna od vrste poslovanja oz. dejavnosti, ki jo podjetje upravlja. Če v bližini podjetja ni ustreznega zaledja prebivalstva, ki bi dajalo dovolj delovne sile, jo mora podjetje pripeljati od drugod. Najeti mora torej tuje delavce, ki pa podjetje stanejo, saj jim mora omogočiti normalne pogoje bivanja. Kadar pa delavce dnevno vozi iz oddaljenejših krajev, mora računati z znatnimi stroški prevozov.

Delavci oz. zaposleni opravljajo:

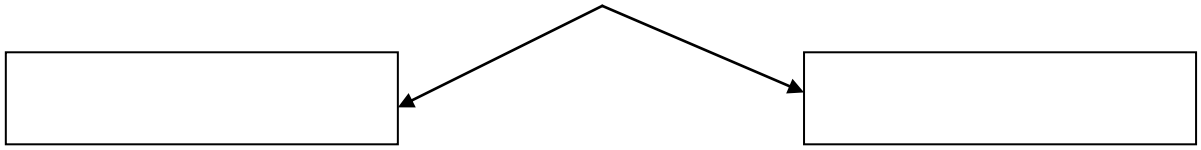

Vodstvena dela so vsa tista dela, kjer zaposleni postavljajo cilje, organizirajo njihovo izvajanje, odločajo, načrtujejo poslovanje in nadzirajo izpolnjevanje ciljev in delovnih nalog.

Izvajalska dela pa so vsa tista, kjer zaposleni izpolnjujejo zadane jim naloge, npr. neposredno proizvodno delo, delo v pisarni, čiščenje, fotografiranje, opravljanje prevozov ipd.

Za prva dela potrebujejo zaposleni veliko znanja, sposobnosti vodenja in odločanja, to delo je bolj kreativno, ustvarjalno in bolj zahtevno. Izvajalska dela pa zahtevajo več strokovne usposobljenosti za neposredno fizično delo, poklicne izkušnje, pridobljene praktične veščine ipd.
Človek kot delovna sila je osrednji dejavnik poslovanja vsakega podjetja, saj posel delajo ljudje. Brez kvalitetnega, strokovno usposobljenega kadra (zaposlenih) ni uspešnega podjetja.

Na **delovno uspešnost** vpliva:
delovna sposobnost, ki poleg strokovne usposobljenosti vsebuje tudi nadarjenost in poklicne izkušnje, ter
pripravljenost za delo, ki je odvisna od vrste in višine motivacije zaposlenih tj. od nagrajevanja, možnosti napredovanja, priznanja itd. Lahko bi rekli tudi od možnosti zadovoljevanja človekovih potreb, ki jih imajo v nekem podjetju zaposleni.

Zaposleni prejemajo za svoje delo plačilo, imenovano **plača, mezda ali osebni dohodek.** Plačilo je odvisno od **vrste dela, stopnje izobrazbe, delovnih izkušenj, delovne dobe, delovne uspešnosti, količine opravljenega dela in tudi od poslovne uspešnosti samega podjetja,** kjer kdo dela.

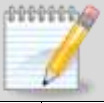

Vaja 12: Določite ali gre za vodstveno delo (V) ali za izvajalsko delo (I), in vpišite ustrezno oznako.

	šivilja		avtomehanik		lastnik šivalnice
	pek		vodja kadrovske službe		delavec na liniji
	direktor		računovodja		vodja linije
	vodja prodaje		vodja računovodstva		šofer
	programer		prodajalec		direktor marketinga

Premoženje podjetja so vsa sredstva, s katerimi podjetje razpolaga, tako tista, ki so v uporabi, kakor tista, ki so izven uporabe.

Vsako podjetje mora poznati:

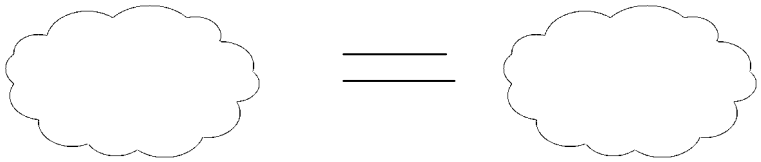

Na ti dve vprašanji dobite odgovor v računovodski bilanci stanja. V bilanci stanja je v aktivi prikazana struktura sredstev, v pasivi pa struktura obveznosti do virov sredstev na določen dan. V bilanci stanja je aktiva enaka pasivi, saj vsa pridobljena sredstev podjetje financira z lastnimi viri ali obveznostmi.

Dopolnite: Bilanca stanja podjetja Moder, d. o. o. na dan 31.12. _____.

AKTIVA			**PASIVA**		
Pozicija	Znesek	Struktura	Pozicija	Znesek	Struktura
Sredstva			**Obveznosti**		
Dolgoročna sredstva	400,00	40%	Kapital	300,00	30%
Kratkoročna sredstva	600,00	60%	Dolgoročne obveznosti	300,00	30%
			Kratkoročne obveznosti	400,00	40%
Skupaj	1.000,00	100%	Skupaj	1.000,00	100%

Podjetje običajno na začetku poslovanja razpolaga z denarjem. Z njim kupi delovna sredstva in predmete dela ter poskrbi za delovno silo. Denar se torej spremeni v material. Sredstva (premoženje) lahko uporablja podjetje v samem podjetju ali pa jih vlaga v druga podjetja s ciljem, doseči kar najboljši poslovni rezultat.

Sredstva podjetja najpogosteje delimo na:
1. dolgoročna sredstva,
2. kratkoročna sredstva.

Premoženje pa ne nastane samo od sebe, temveč si ga podjetje pridobi. Zato govorimo o virih premoženja. Viri premoženja nam povedo, od kod je podjetje to premoženje pridobilo.

Podjetje lahko pridobi premoženje na naslednje načine:
- **iz lastnih virov**, kar pomeni, da je premoženje last lastnikov podjetja (govorimo o kapitalu podjetja) ali
- **iz tujih virov**, kar pomeni, da je premoženje izposojeno (govorimo o dolgovih podjetja).

Stanje sredstev (premoženja) in obveznosti do virov sredstev podjetje izkazuje v finančnoračunovodski listini, ki jo imenujemo bilanca stanja. Bilanca stanja izkazuje stanje sredstev in virov sredstev na določen dan (običajno 31.12. v letu).

Z vidika virov premoženja poznamo **kapital** in **dolgove**.

Premoženje = dolgovi + kapital
ali
Kapital = premoženje – dolgovi

Izračunavanje je povezano z matematiko – poglavje Odstotki in strukture.

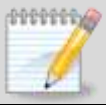

Vaja 13: Dopolnite besedilo ali podčrtajte pravilen odgovor

Podjetja ima 1 mio EUR dolgoročnih sredstev in 1,2 mio EUR kratkoročnih sredstev. Obe postavki sta prikazani na *aktivi / pasivi*. Aktiva je *vrednostno / količinsko* enaka pasivi in torej pasiva je _____. Če so lastni viri financiranja 1,5 mio EUR, znašajo dolgovi _____ EUR. Če so kratkoročni dolgovi 500.000 EUR so potem *srednjeročni / dolgoročni* dolgovi_____ EUR

Vaja 14: Računanje strukture

Podjetje ima 1.400.000,00 EUR dolgoročnih sredstev in 600.000,00 EUR kratkoročnih sredstev. Lastnih virov ima 800.000,00 EUR. Ostalo so izposojena sredstva, in sicer ima podjetje enako dolgoročnih in kratkoročnih obveznosti. Vnesite podatke v spodnjo tabelo, in sicer tako, da vsaki vrstici ustreza 10 % sredstev ali obveznosti do virov sredstev.

Sredstva				**Obveznosti do virov sredstva**			
Pozicija	**Znesek**	**Struktura**		**Pozicija**	**Znesek**	**Struktura**	
			10%				10%
			10%				10%
			10%				10%
			10%				10%
			10%				10%
			10%				10%
			10%				10%
			10%				10%
			10%				10%
			10%				10%
Skupaj			100%	**Skupaj**			100%

Vaja 15: Bilanca stanja. Dopolnite.

Bilanca stanja podjetja _____ na dan _____
(Dopolnite)

AKTIVA			**PASIVA**		
Pozicija	Znesek	Struktura	Pozicija	Znesek	Struktura
Sredstva			Obveznosti		
Dolgoročna sredstva		40%	Kapital		30%
Kratkoročna sredstva			Dolgoročne obveznosti		30%
			Kratkoročne obveznosti		
Skupaj	2.500,00		Skupaj		

V bilanci izračunajte manjkajoče podatke, dopolnite besedilo ali podčrtajte pravilen odgovor.

Bilanca stanja je sestavljena na dan_____. Vrednost dolgoročnih sredstev je _____ EUR in kratkoročnih sredstev je _____ EUR. Aktiva *je / ni* enaka pasivi. Podjetje ima *več / manj* dolgoročnih dolgov od kratkoročnih. Pasiva se deli na _____, _____ in _____.

Vaja 16: Poiščite ustrezne dvojice.

Zap. št.	1. del	par		Zap.št.	2. del
A	Aktiva			1	je enaka aktivi.
B	Bilanca stanja			2	prikazuje dolgoročna in kratkoročna sredstva.
C	Podjetje			3	ni del premoženja podjetja, ampak s premoženjem samo upravlja.
D	Firma			4	je osnovna celica v gospodarstvu.
E	Pasiva			5	podjetje, gospodinjstva, finančne ustanove ...
F	Udeleženci v gospodarstvu so			6	predstavljajo kratice za imenom podjetja.
G	Pravnoorganizacijsko obliko			7	je vedno izravnana.
I	Delovna sila			8	je ime, s katerim se podjetje predstavlja.

USPEŠNOST PODJETJA

Ob izdelovanju proizvodov oz. izdelkov v podjetju nastajajo stroški. Pri prodaji proizvodov pa podjetje doseže prihodek, ki je odvisen od cene, ki jo doseže podjetje na trgu.

Uspešno podjetje je tisto, ki ima _____ prihodke od stroškov.
Neuspešno podjetje je tisto, ki ima _____ prihodke od stroškov.

Vaja 17: Uspešnost podjetja

Ugotovite uspešnost pekarne Miška, d. o. o., ki ima naslednje stroške pri peki 100 žemelj, in sicer material 20 EUR, stroški dela 30 EUR, amortizacija 10 EUR in ostali stroški 10 EUR in jih prodaja po ceni 0,80 EUR.

Na žemljo pekarna Miška, d. o. o. doseže _____ EUR *dobička / izgube*. Če v dnevu proda 400 žemelj, doseže _____EUR *dobička / izgube*.

DELITEV DELA

Učna situacija: Kako si doma razdelite različna opravila?

oče	
mama	
sam/a naredim	
brat, sestra	
ostali	

Zgodovinski razvoj je pripeljal do tega, da so se razvila podjetja ter **delitev dela** v podjetju in gospodarstvu.

Pri zgodovini ste spoznali

- rokodelstvo,
- založništvo,
- manufakturo.
- industrijsko podjetje (industrijska revolucija).

Osnovna delitev dela, ki velja še danes in je veljala v vseh obdobjih človekovega bivanja, je **naravna delitev dela,** ki temelji na naravnih razlikah med ljudmi (spol, starost, psihofizične sposobnosti ipd).

Delitev dela v gospodarstvu pa ima svoj zgodovinski razvoj.

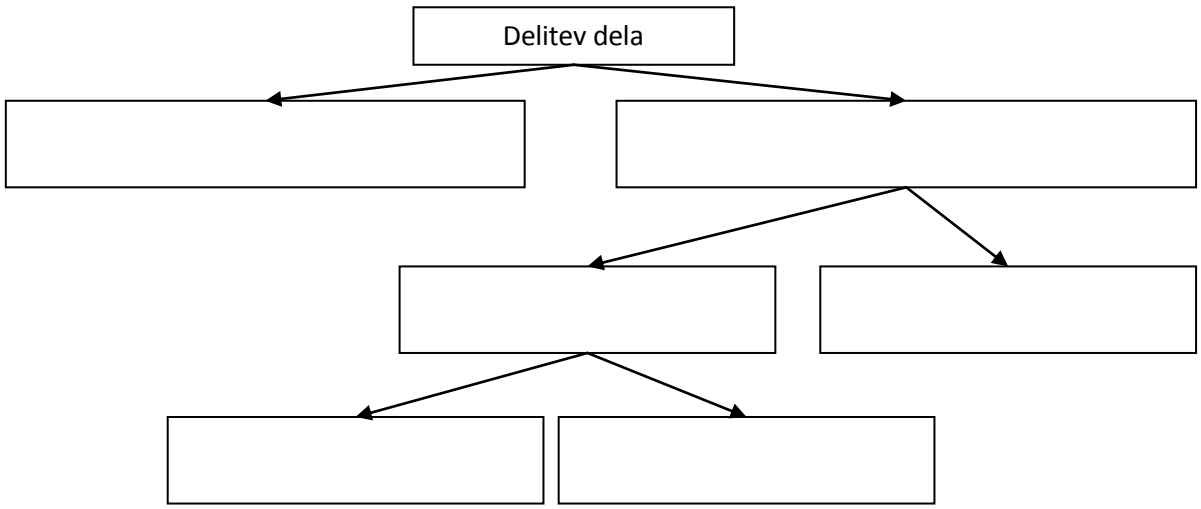

Delitev dela znotraj podjetja

Poslovanje podjetij je splet najrazličnejših dejavnosti, ki so vse usmerjene v skupen cilj, to je zadovoljevanje potreb kupcev ob istočasnem ustvarjanju dobička. Da delo poteka čim bolj učinkovito in uspešno, je razdeljeno na različna **poslovna področja ali poslovne funkcije**.

Delo znotraj posameznega področja se deli na **delovne enote, delovna mesta**, in dalje **delovna opravila in naloge**. V proizvodnji gre ta delitev celo do razdelitve dela na posamezna opravila, ki lahko obsegajo le nekaj gibov. Tu gre za t. i. **tehnično delitev** dela, katere prednosti so kratek izdelovalni čas, visoka stopnja specializacije dela in visoka kvaliteta, slabosti pa so predvsem za delavce, saj je delo enolično in utrujajoče.

Vaja 18: Delitev dela v podjetju

Ste vodja šivalnega oddelka v podjetju Suknja, d. o. o., ki ima 10 zaposlenih. V oddelku skušate izboljšati organizacijo dela. Ali se boste odločili, da bo vsak delavec krojil, rezal, šival, likal in shranjeval obleko? Obkrožite odgovor.

DA NE

Zakaj ste se tako odločili?

Odločal si o *tehnični / družbeni* delitvi dela.

Skušajte v spodnjo tabelo vpisati prednosti in slabosti tehnične delitve dela.

Prednosti tehnične delitve dela	Slabosti tehnične delitve dela

Delitev dela med podjetji

Znotraj narodnega gospodarstva se delo med podjetji in raznimi institucijami se deli **vertikalno** ali **horizontalno.**

Vertikalna delitev je tista, kjer je predhodna dejavnost pogoj za izvajanje naslednje dejavnosti, npr. kmetijstvo je predpogoj za vso živilsko industrijo, usnjarsko, delno tudi tekstilno industrijo itd. Surovine iz primarnih dejavnosti so pogoj za opravljanje sekundarnih proizvodnih dejavnosti, te pa predpogoj za prodajo končnih izdelkov v trgovini, ki spada med terciarne dejavnosti.

Horizontalna delitev pa je delitev dejavnosti znotraj ene gospodarske panoge, npr. lesna industrija se deli na pohištveno, lesno galanterijo, papirno galanterijo itd ...

Vaja 19: Vertikalna in horizontalna delitev

a) Določite, za katero delitev dela gre v naslednjem primeru.

gozdarstvo (proizvodnja in žaganje lesa) → lesna industrija (izdelava spalnic) → trgovina _____

prodaja živil → prodaja tekstila → prodaja zabavne elektronike _____

b) Skicirajte vertikalno delitev dela za končni izdelek volnena jopica. Pri tem skušajte upoštevati tudi storitvene dejavnosti, kot so zavarovanje, banka, prevozništvo ...

c) Skicirajte še horizontalno delitev dela za primer oblačil.

Mednarodna delitev dela

Mednarodna delitev dela je delitev dela med državami svetovnega gospodarskega sistema. Pogojena je z razlikami v naravnih danostih, pogojenih tudi s klimatskimi značilnostmi posamezne države. Tako sredozemske in druge države s podobnimi geografskimi in klimatskimi razmerami pridelujejo južno sadje in druge kmetijske pridelke ter jih izvažajo v države, ki teh pridelkov in iz njih proizvedenih končnih proizvodov nimajo. Po drugi strani države, ki razpolagajo z velikimi nahajališči rudnih in drugih naravnih bogastev, izvažajo te surovine ali iz njih narejene izdelke. Pomemben dejavnik mednarodne delitve dela pa je vse bolj tehnološko znanje, s katerim razpolagajo predvsem države razvitega sveta. S pridom ga uporabljajo pri izkoriščanju manj razvitih držav, od katerih kupujejo poceni surovine in delovno silo, same pa prodajajo drage končne izdelke.

Prednost mednarodne delitve dela je torej v lokaciji proizvodnje tam, kjer so nižji proizvodni stroški in ponudba blaga iz različnih delov sveta na trgu posamezne države. Slabost pa predvsem v veliki odvisnosti narodnih gospodarstev od vsakokratnih mednarodnih političnih in gospodarskih razmer.

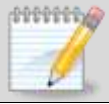

Vaja 20: Mednarodna delitev dela

Preberite članek, dopolnite besedilo ali obkrožite pravilen odgovor.

Stockholm - Švedska veriga trgovin s pohištvom Ikea je v preteklem poslovnem letu, ki se je izteklo 31. avgusta, zabeležila 21,2 milijarde evrov prihodkov, kar je največ v zgodovini podjetja. To je 7,1 odstotka več kot lani, je razvidno iz poslovnih rezultatov, ki jih je Ikea včeraj objavila v švedskem gospodarskem časniku Dagens Industri.

Med poglavitnimi vzroki za rast obsega poslovanja je prvi mož koncerna **Anders Dahlvig** v časopisnem članku izpostavil odprtje 22 novih trgovin s pohištvom v Evropi, ZDA, na Kitajskem in v Rusiji. Zdaj pa bo treba zaradi šibke konjunkture računati na precej nižje stopnje rasti prihodkov, je napovedal. Rast prihodkov se je prepolovila že v izteklem se poslovnem letu, saj je leto prej znašala 14 odstotkov.

Ikea bo 6. novembra odprla trgovino tudi v Celovcu. Vrednost naložbe v trgovino s 27.000

Ikea je *trgovsko / proizvodno* podjetje.

V obdobju od _____ do 31.8.2008 je ustvarilo za _____ prihodkov.

Prihodki so se v letu 2008 povečali za ____ % glede na leto 2007.

V letu 2008 so odprli _____ novih trgovin v _____.

V zadnjem obdobju se je rast prihodka *povečala / zmanjšala*, zato računajo na *višjo / nižjo* rast prihodkov v naslednjem obdobju.

Podjetje Ikea uvaža in izvaža _____.

V novi trgovini v Celovcu naj bi kupovali kupci iz _____.

kvadratnih metrov prodajnih površin znaša 54 milijonov evrov, zaposlitev pa bo našlo 230 delavcev. Pričakujejo 1,5 milijona kupcev letno, predvsem s Koroške, pa tudi iz Slovenije in severne Italije.
Vir: DELO, 11. 9. 2008

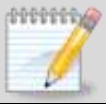

Vaja 21: Delitev dela

1. Razložite kako je v zgodovini prišlo do delitve dela. Pri tem omenite pomembne mejnike, ki so botrovali nastanku današnje družbe.

2. Razložite poenostavljeno delovanje trga.

3. Poiščite vsaj tri primere za delitev dela v podjetju.

4. Na primeru proizvodnje pohištva razložite vertikalno specializacijo.

5. Razmislite: v zadnjih letih se dogaja svetovna globalizacija. Poiščite prednosti in slabosti, ki jih prinaša za gospodinjstva in podjetja.

Literatura in viri

1. Batistič, T. (2002). *Delovni zvezek računovodstvo 1*. Ljubljana: DZS
2. Potočnik, V. (2002). *Gospodarsko poslovanje 1 za program trgovec*. Celovec: Mohorjeva založba.
3. Potočnik, V. (2002). *Gospodarsko poslovanje 2 za program trgovec*. Celovec: Mohorjeva založba.
4. Potočnik, V. & Furlan, M. (2003). *Gospodarsko poslovanje 1 za program ekonomski tehnik*. Celovec: Mohorjeva založba.
5. Potočnik, V. & Furlan, M. (2003). *Gospodarsko poslovanje 2 za program ekonomski tehnik*. Celovec: Mohorjeva založba.
6. Potočnik, V., Ribnikar, I., & Furlan, M. (2005). *Gospodarsko poslovanje 3 za program ekonomski tehnik*. Celovec: Mohorjeva založba.
7. Potočnik, V. (2005). *Gospodarsko poslovanje 4 za program ekonomski tehnik*. Celovec: Mohorjeva založba.
7. Vir slik: spletne strani, Microsoftova galerija sličic.